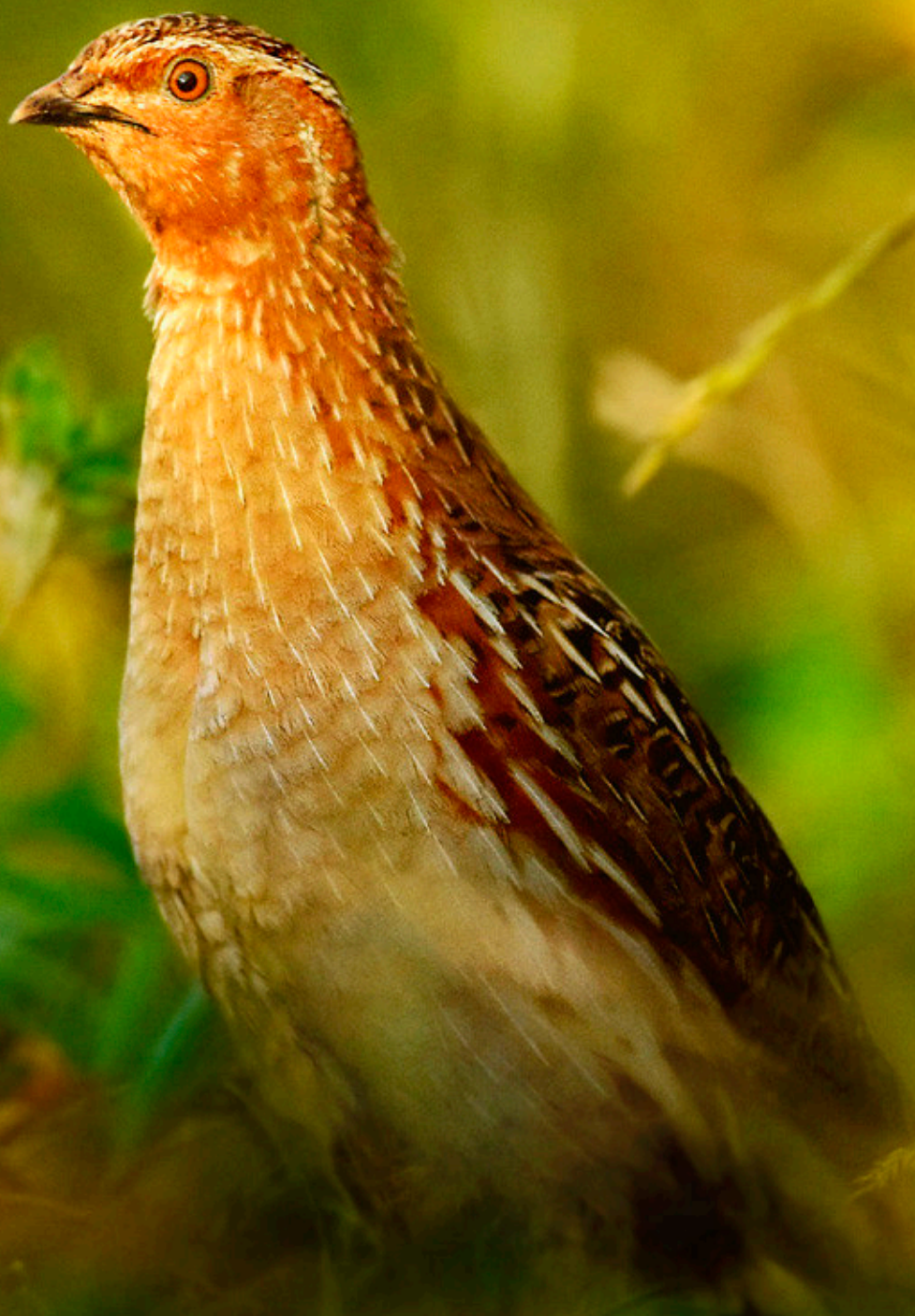

ptačí svět

časopis České společnosti ornitologické

2 / 2017

2. 6. | Noční příroda Josefovských luk; www.josefovskelouky.cz
3. 6. | Den stromů na Lukově, informační stánek ČSO a ČESON
3. 7. | Den s čápy v Lednickém parku u minaretu; www.birdlife.cz
15. 7. | Bioslavnosti, areál firmy PRO-BIO, Staré Město pod Sněžníkem; www.probio.cz
25. 7. – 8. 8. | Volný pracovní tábor na Josefovských loukách; www.josefovskelouky.cz
1. 9. | Netopýří rok na Josefovských loukách; www.josefovskelouky.cz
- 8.–10. 9. | Víkend ČSO pro rodiny s dětmi na Blatensku; www.birdlife.cz
30. 9. – 1. 10. | Festival ptactva; www.birdlife.cz
- 13.–15. 10. | Členská exkurze Střední Pomoraví; www.primaroute.cz

INZERCE

Česká společnost ornitologická

DOPORUČUJE

BudCam

ptačí budky a krmítka se zabudovanou IP kamerou pro sledování ptáků on-line

Budky a krmítka

Kvalitní české ručně vyráběné budky a krmítka z vodovzdorné překližky. Výrobky jsou doporučeny Českou společností ornitologickou.

Kamera

Barevná IP kamera s vysokým rozlišením a citlivostí, vestavěný mikrofon. Makro režim

pro snímání blízkých objektů. Ve dne barevná, v noci černobílá s IR přísvitem. Snadné připojení k domácí síti kabelem nebo přes WiFi.

On-line přenos

Kamera přenáší obraz přes internet do PC i mobilu. Možnost živého sledování i záznam obrazu a zvuku do cloudu.

www.BudCam.cz

K dostání i v e-shopu ČSO, pro členy členská sleva.

- 1 | Úvodník / Lukáš Viktora
- 1 | Z terénu i z kanceláře / Lucie Hošková

Co přinesl poštovní holub

- 2 | Černohlavá modřinka / Václav Sojka, Alena Klvaňová
- 2 | Kos zákazníkem datlího stavitele / Alena Klvaňová

Letem ptačím světem Bány Kaminiecké

- 2 | Vyhubíme tučňáky?
- 2 | Nejen ptáci migrují
- 2 | Jezte zvěřinu, zachráníte lesní ptáky

Poznáte...?

- 3–5 | Poznáte lejsky? / Alena Klvaňová, Petr Klvaňa, Jan Hošek

Z významných ptačích území

- 6–7 | Ptačí oblast Jeseníky / Petr Šaj

Rady, tipy, návody

- 8–9 | Strakapoudí ateliér / Dušan Vainer
- 10–12 | Strakapoudí vandalové / Evžen Tošenovský

Zajímavosti z ptačí říše

- 13 | Strnadí nářečí uložená pro strýčka Příhodu / Pavel Pipek

Objektivem...

- 14–15 | Objektivem Jiřího Parůžka

Mladým ornitologům

- 16 | Krutihlavovy hlavolamy / Vladka Sládečková
- 16 | Polet se mnou do přírody / Gabriela Dobruská

V ohrožení

- 18–19 | Rodenticidy a ptáci / Michal Hnízdil
- 20–21 | Co jestřáby nevábí / Tomáš Diviš
- 22 | Akční plán pro hrdličku divokou / Jan Havlíček

Ze života ČSO

- 23 | Sledujeme čapí hnízda / Gabriela Dobruská
- 24–25 | Nenechme sýčka v Česku vyhnout! / Lucie Hošková, Martin Šálek
- 25 | Neodnášejte ptáčata! / Gabriela Dobruská

Za ptáky do světa

- 26–28 | Na dalekém severu / Jiří Flousek, Katarína Slabeyová

Ptačí svět – časopis ČSO | Ročník XXIV, číslo 2/2017

Vydává a rozšiřuje Česká společnost ornitologická (ČSO).

Adresa redakce: Ptačí svět, ČSO, Na Bělidle 252/34, 150 00, Praha 5 – Smíchov, tel./fax: 777 330 355, www.birdlife.cz, e-mail: cso@birdlife.cz

Redakční rada: Alena Klvaňová, klvanova@birdlife.cz, šéfredaktorka
Jaroslav Cepák, krouzkovaci_stanice@nm.cz | Gabriela Dobruská, dobruska@birdlife.cz |
Lucie Hošková, hoskova@birdlife.cz | Barbora Kaminiecká, barbora.kaminiecka@nature.cz |
Jiří Sládeček, sladecek@psp.cz | Zdeněk Vermouzek, verm@birdlife.cz |
Lukáš Viktora, viktora@birdlife.cz

Vychází čtyřikrát ročně. Pro členy ČSO zdarma, roční předplatné 249 Kč. Všechna čísla a jejich obsah najdete v pdf s ročním zpožděním na www.cso.cz/ptacisvet.html.

Grafický návrh a sazba: Jiří Kaláček (www.kalacek.cz) | Tisk: Grafotechna plus, s. r. o., Praha

Jazyková korektura: Milan Bronclík

Toto číslo vyšlo 29. 5. 2017 v nákladu 2800 výtisků.

Uzávěrka příštího čísla je 17. 7. 2017. Vyjde v srpnu.

Inzerce, předplatné a pokyny pro autory na adrese redakce.

Zaregistrováno u Ministerstva kultury ČR pod č. E12781. ISSN 1801-7525.

Redakce děkuje Milanu Bronclíkovi a všem autorům textů i fotografií.

Na obálce: Křepelka polní (*Coturnix coturnix*). Foto: Jiří Parůžek

Na vydávání časopisu přispívají členové ČSO, předplatitelé a inzerenti. Přspěvky ani fotografie nejsou honorovány.

Navštivte webové stránky časopisu birdlife.cz/ptacisvet.html a profil na Facebooku [facebook.com/Ptacisvet](https://www.facebook.com/Ptacisvet).

Krkonoše Jizerské hory

měsíčník o přírodě a lidech

e-mail: krkonose@krnap.cz
web: krkonose.krnap.cz
tel. 499 456 333

Česká společnost ornitologická (ČSO) je dobrovolné zájmové sdružení, zabývající se výzkumem a ochranou ptáků. Má více než 2 500 členů. Realizuje vlastní i mezinárodní projekty, popularizuje a propaguje ochranu ptáků a jejich prostředí. V ČR zastupuje mezinárodní organizaci BirdLife International.

BirdLife International je celosvětové sdružení národních organizací na ochranu ptáků a přírody. Působí ve více než 100 státech. Jeho cílem je snížit počet ohrožených druhů ptáků a chránit jejich území a tím přispět k zachování biologické rozmanitosti a udržitelnému využívání přírodních zdrojů. Charakterizuje jej motto: „Společně pro ptáky a pro lidi“ (Together for birds and people).

Industriál plný života

Před lety mě náhoda svedla z idylické cesty polabským luhem k průmyslové zóně u Ovčár na Kolínsku. Pěstěné trávníky, hodně asfaltu, ploty opatřené ostnatým drátem a kamerami. Dokonce i železniční vlečka, polykající nekonečného hada pestrých autíček. A kamiony, spousta kamionů. A pak, uprostřed toho ruchu, jsem zaslechl zpěv skřivana, mnoha skřivanů. A také brambornička černohlavého. A konipasa lučního. V odvodňovacím kanálu se překřížoval rákosník proužkovaný se strnadem rákosným. Mezi zaparkovanými auty se proplétala čejí kuřata, po silnici pobíhal kulík, na posečeném trávníku se slunil párek koroptví. Co je to za paradox: industriální bezlesá krajina, a přece plná života?!

Když tu, uprostřed úrodných polabských lánů, v roce 2004 průmyslová zóna vznikala, vypadalo to na další ránu už tak těžce zkoušené zemědělské krajiny. Těžko by si kdo pomyslel, že se tu za pár let, souběžně s prosperujícím průmyslovým areálem, zrodí zajímavý a cenný kus přírody, ve kterém se to polními i mokřadními ptáky doslova hemží.

Po dokončení stavby vyrostly na nezastavěných částech areálu TPCA trávníky. Část jich byla osázena okrasnou zelení, většina zatravněných ploch však zůstala volná. Je protkána sítí odvodňovacích kanálů, které ústí do nádrží v přílehlé ČOV. Díky absenci dřevin si do oploceného a střeženého areálu velmi rychle našli cestu polní a mokřadní ptáci, kteří v okolní intenzivně využívané zemědělské krajině již dávno ztratili pevnou půdu pod nohama. A nejenom oni. Dosud jsme zde napočítali 67 ptačích druhů, a jistě to není číslo konečné.

V posledních letech hledáme, ruku v ruce se společností TPCA Czech, s. r. o., a specialisty zahradníky, co nejšetrnější způsob, jak o území pečovat. Rozdělili jsme jej do sektorů podle výskytu jednotlivých druhů, ve kterých je stanoven přesný počet sečí i jejich termíny, aby nekolidovaly s dobou hnízdění. Posečená travní hmota nezůstává na místě, ale používá se jako hnojivo dřevin v jiné části areálu. Současně neprobíhají nové výsadby dřevin, plánujeme odstranění náletů.

Jistě to není cesta, jak světlou budoucnost polních ptáků obecně zajistit. Ale proč nevyužít nemalý potenciál dalších industriálních parků, které u nás v posledních dvou desetiletích vyrostly? Nechat v nich, s malou pomocí, přírodu jít vlastní cestou?! Za zkoušku to stojí.

Lukáš Viktora

v ČSO se věnuje ochraně ptačích druhů se zaměřením na řešení konfliktů s člověkem

Jaro ožívá i v letošním roce, tentokrát s tématem Neodnášejte ptáčata, kterému jsme na www.springalive.net věnovali novou stránku.

Ukazuje, jak se zachovat v případě nalezení ptáčete. Pro učitele je na webu připraven i výukový materiál *Kde ptáci hnízdí*, který jsme prezentovali i na seminářích Klubu ekologické výchovy.

Foto: Lukáš Kvaňan

✚ **Vítání ptačího zpěvu, tradiční jarní akce ČSO, letos oslavilo své 25. narozeniny.** Konalo se na 121 místech, někde poprvé, jinde s dlouhou tradicí. Více než po dvacáté uvítali návštěvníci ptačí zpěv například ve Velkých Hamrech nebo v Rakovniku. Všem organizátorům moc děkujeme za jejich ochotu, čas věnovaný vycházkám a těm „skalním“ i za vytrvalost.

✚ **Kampaň BirdLife Europe s názvem Living Land, podporující reformu zemědělské politiky a zdravou zemědělskou krajinu, nasbírala za pouhý měsíc téměř 260 000 hlasů.** Díky obrovskému zájmu veřejnosti se tak kampaň Living Land stala druhou největší konzultací Evropské unie co do počtu respondentů – hned po Nature Alert. Češi přispěli 2 415 hlasy a dali tím najevo, že stojí o zemědělství spravedlivější k zodpovědně hospodařícím farmářům, šetrnější k přírodě a produkující zdravé potraviny.

✚ **Připravít hnízdiště čejkám na Josefovských loukách přijelo na jarní brigádu 56 pomocníků z celé ČR.** Plochy byly následně obsazeny čejkami, rekordním počtem bekasin (několik desítek) a po řízeném zavlažení i čirkami modrými a chřástaly kropenatými. Pro zázemí dobrovolníků i správu parku jsme od města Jaroměře získali prostory v Josefově i dotaci na jejich provoz. Schválený grant MŽP umožní podrobný monitoring fauny i flóry Josefovských luk. Vykoupili jsme další 2 ha pozemků, ČSO tedy aktuálně vlastní či spoluvlastní již 31 ha, což představuje 40% území.

✚ **Klára Hlubočká začala svoji práci v odhalování ptačí kriminality zostra.** K prvnímu případu otrávených kání vyjžděla hned třetí den po nástupu. V průběhu dubna řešila ještě několik dalších případů s policií a dva nalezené jestřábí koše předala České inspekci životního prostředí.

✚ **Na plné obrátky se rozebíhá projekt ATHENE na ochranu posledních sýčků u nás i v sousedním Sasku.** Na rozdíl od mnoha jiných druhů víme u sýčka dost přesně, co je potřeba pro jeho záchranu udělat, ale zatím na to nebyly prostředky. To nyní chceme změnit. Sýčci dostanou nové bezpečné budky a úkryty, budeme pravidelně odstraňovat antropogenní pasti a budeme domlouvat i kosení porostů okolo hnízdišť, aby se sýčci dostali k potravě. *Více na str. 24.*

✚ **Na konci března jsme organizovali seminář pro projektové manažery Státního fondu životního prostředí na téma zajištění ochrany synantropních ptáků a netopýrů při zateplování budov, dotovaných z operačního programu Životní prostředí.** Součástí semináře byla i výměna zkušeností ze dvou již proběhlých výzev, zaměřených na snižování energetické náročnosti budov.

✚ **Zaměstnanci sekretariátu ČSO se opět vydali do okolí Bělé pod Bezdězem, kde mapovali hnízdní výskyt ptáků pro připravovaný atlas v kvadrátu č. 5554, pracovní nazvaném „Wahlův čtverec“.** Nachází se tam totiž hájovna Pankrác, kam jezdil Veleoslav Wahl, ornitolog popravený v roce 1950 komunisty. Dosud jsme tu provedli 25 hodinovek a zaznamenali 105 druhů ptáků.

Foto: Václav Sojka

Černohlavá modřinka

Letos v únoru se na krmítku v Janově u Hřenska objevil záhadný pták. Majitelka krmítka informovala správu národního parku České Švýcarsko, a tak na místo vyrazil fotograf správy Václav Sojka. Po dvouhodinovém čekání se strážník asi na dvacet sekund ukázal. Díky detailním snímkům se pak podařilo určit, že na krmítko létala neobvykle zbarvená sýkora modřinka. Místo jasně modré barvy měla hlavu zcela černou v důsledku genetické mutace zvané melanismus, která způsobila, že modřinka byla na první pohled skutečně k nepoznání.

☛ Alena Klvaňová

Foto: Alena Klvaňová

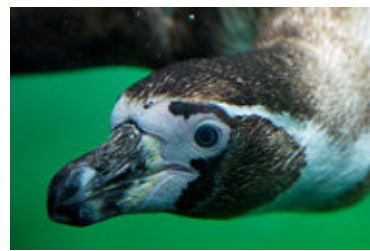
Kos zákazníkem datlího stavitele

Není pochyb o tom, že datel černý je důležitým článkem lesního ekosystému coby původce dutin pro druhotné dutinové hnízdiče. Letos v dubnu jsem se ale přesvědčila, že i jeho potravní chování může poskytnout hnízdní příležitosti dalším ptačím druhům. Necelý metr od trasy jedné z naučných stezek na Třeboňsku v jižních Čechách vytesal datel černý prostorný otvor při hledání dřevokazného hmyzu. Vzniklou polodutinu využil ke stavbě hnízda kos černý. Vzhledem k tomu, že hnízdo bylo dost nápadné a nízko nad zemí, není však osud hnízdění příliš nadějný.

☛ Alena Klvaňová

Vyhubíme tučňáky?

Tučňáci, charizmatičtí obyvatelé jižní polokoule, dnes čelí mnoha hrozbám. Zdají se nedotknutelní na neobydlených pláních Antarktidy, jenže některé druhy obývají stejné prostředí jako lidé a překvapivě je nalezneme i kousek od rovníku jako tučňáka galapážského. Právě druhy z teplejších oblastí, jako jsou africký tučňák brýlový a jihoamerický tučňák Humboldtův, nejvíce ohrožuje klimatická změna, která ovlivňuje mořské proudění a způsobuje nedostatek potravy. Rybožraví tučňáci trpí nedostatkem potravy v oceánech a tisíce jich ročně hynou v rybářských sítích. Samostatnou kapitolou jsou ropné havárie a zavlčení predátoři, kteří mohou zničit celé hnízdní kolonie. Deset druhů tučňáků z 18 známých je dnes ohroženo a má nakročeno k vyhynutí. BirdLife International proto spustil kampaň k jejich záchraně.

Tučňák Humboldtův je ohrožen vyhynutím

☛ Více na birdlife.org

Foto: Aurelien Guichard CC BY SA 2.0

Nejen ptáci migrují

Když se řekne stěhovavý hmyz, napadne nás motýl monarcha stěhovavý, který každoročně putuje z USA a Kanady na zimoviště v Mexiku. Vědci z výzkumného ústavu v anglickém Hertfordshiru mají k dispozici unikátní radar, který sleduje pohyb hmyzu ve výšce od 150 do 1200 metrů. Výsledky z let 2000 až 2009 byly publikovány v časopisu *Science*. Nad sledovaným územím prolétlo ročně asi 2 až 5 bilionů hmyzích jedinců. V 99% byli lehčí než 10mg, a tvořili tak zhruba 80% putující biomasy. Předpoklad, že se hmyz nechává pasivně unášet větrem, se nenaplnil. Chaotický pohyb byl zaznamenán jen v létě, na jaře hmyz putoval na sever, na podzim naopak na jih, a to navzdory převládajícímu severozápadnímu větru. Migrace velkého hmyzu nejvíce připomínala cílenou ptačí migraci, naopak třeba mšice se vždy nechávaly unášet větrem.

Nad Evropou při letní migraci létají stovky miliónů můr jako např. *kovolesskec gama*

☛ Podle technet.idnes.cz

Foto: Ben Sale CC BY 2.0

Jezte zvěřinu, zachráníte lesní ptáky

Takový vzkaz mají vědci pro obyvatele Velké Británie. Výzkumy publikované v *Journal of Applied Ecology* ukázaly, že populace běžných lesních ptáků ovlivňuje přítomnost vysoké zvěře. Ta je přemnožená, nemá přirozené nepřátele a ozimy na polích jí zajišťují zdárné přežití zimy. Kromě jelení, srnčí a dančí zvěře se v Británii daří i introdukovaným americkým jelencům a asijským sikům a muntzakům. Zvěř spásá vegetaci do výšky dvou metrů, a znesnadňuje tak život ptákům hnízdicím a hledajícím potravu v lesním podrostu. Nejde o vzácné druhy, ale např. o sýkoru lužní a babku, slavíka obecného či strakapoudu malého. K obnově populací lesních ptáků je nezbytné změnit strukturu lesů, což se neobejde bez zásadního snížení stavů zvěře. Britové jsou zvyklí kupovat zvěřinu z farem, ale podle vědců je správným řešením, aby se v řeznictvích objevovala místně slovená zvěř. Inspirujme se.

Jelenec viržinský ničí prostředí lesních ptáků

☛ Podle ekolist.cz

Foto: Colby Slopa CC BY 2.0

Na našem území se můžeme setkat pouze se čtyřmi druhy lejsků, jejich určování ale přesto není úplně snadné. Lejsek šedý bývá pro své nenápadné zbarvení často přehlížen a laikům neznámý, lejsek malý zase žije skrytým životem a vyskytuje se ostrůvkovitě ve starších bučinách, kde často uniká pozornosti. To lejsek černohlavý a bělokrký jsou zbarvením nápadnější a samečci se dají dobře rozeznat podle rozsahu bílé barvy na krku. Samičky ale potrápí nejednoho kroužkovatele i při určování v ruce, natož pak v terénu. Oba druhy se navíc na území překryvu areálů někdy kříží a jejich potomci pak matou ornitology svými přechodnými znaky. Všechno ještě komplikuje barevná variabilita, kdy jsou samečci lejsků černohlavých na východě, a tedy i u nás, zbarveni svrchu spíše hnědošedě a neodpovídají obrázkům černobílého ptáka z atlasů. Spolehlivě proto lejsky poznáme hlavně podle zpěvu, kterým se ozývají zejména v květnu, kdy je nejlepší vyrazit za nimi do přírody.

Poznáte lejsky?

Lejsek šedý

Lejsek šedý je náš největší lejsek a jediný, kterého spíše uvidíme, než uslyšíme. Jeho nenápadný hlasový projev nezaujme – abychom ho zaznamenali, je potřeba se ho naučit znát. Bude se nám to hodit, protože se s ním často setkáme i v městských zahradách a parcích od nížin po horské polohy. Jeho chování je nápadné, nebojí se lidí, často posedává na vyvýšených místech, jako jsou antény, střechy a dráty, a předvádí své lovecké umění, společně všem lejskům. Jejich taktika spočívá ve vysedávání na přehledném místě. Jakmile spatří hmyz, vyletí za ním prudce do výšky, v letu jej chytí a vracejí se zpět na původní posed. Že jsou lejsci šedí našimi sousedy, si často všimneme až při nalezení hnízda. Jako jediní z lejsků nehnízdí v dutinách, ale hnízdo umísťují na vodorovné podložky, využijí také rehkovníku, popínavého břechťanu nebo výklenku ve zdech. Díky tomu, že po hnízdění pelichá jen částečně, může lejsek šedý hnízdit i dvakrát ročně, zatímco ostatní lejsci pelichají na hnízdišti úplně, takže druhé hnízdění již nemohou stihnout.

Lejsek malý je naším nejvzácnějším druhem, který navíc žije poměrně skrytě. Obývá korunové patro ve starších, zejména bukových lesích, takže jej jen stěží zahlédneme.

Jedinou šancí na jeho spatření je vystopovat ho podle zpěvu, který je nápadný, nezaměnitelný a také poměrně vtíravý, takže ho určitě nepřeslechneme. Nejistintenzivněji zpívá od poloviny května do poloviny června. Lejsek malý patří ke třem našim druhům dálkových migrantů, kteří nezimují v Africe, ale na indickém subkontinentu.

Lejsek černohlavý nás upoutá nápadným hlasem, který poněkud připomíná rehka zahradního a je příjemně posmutnělý. Zpívá po celý den, nejvíce brzy ráno jako jeden z prvních pěvců. Zaujme i neklidným poskakováním a přelétáváním. Setkáme se s ním v parcích, smíšených a listnatých lesích, může se uhnízdit i v budce na zahradě, zejména na severu a západě republiky ve středních polohách a výše. Samci nejsou u nás až na výjimky svrchu zcela černí, ale spíše tmavě hnědošedí. V přírodě si jich všimneme zejména v květnu, kdy zpívají nejvíce, nespárovaní samci mohou zpívat až do konce června. V průběhu června již začínají pelichat a stávají se nenápadnými. Obdobím, kdy se s nimi ještě můžeme setkat, je pak vrchol tahu severských populací přes naše území, který spadá obvykle do přelomu

srpna a září. V době tahu se zejména mladí lejsci objevují ve velkých počtech i v místech, kde obvykle nehnízdí, např. v městských aglomeracích, což trvá většinou jen pár dní.

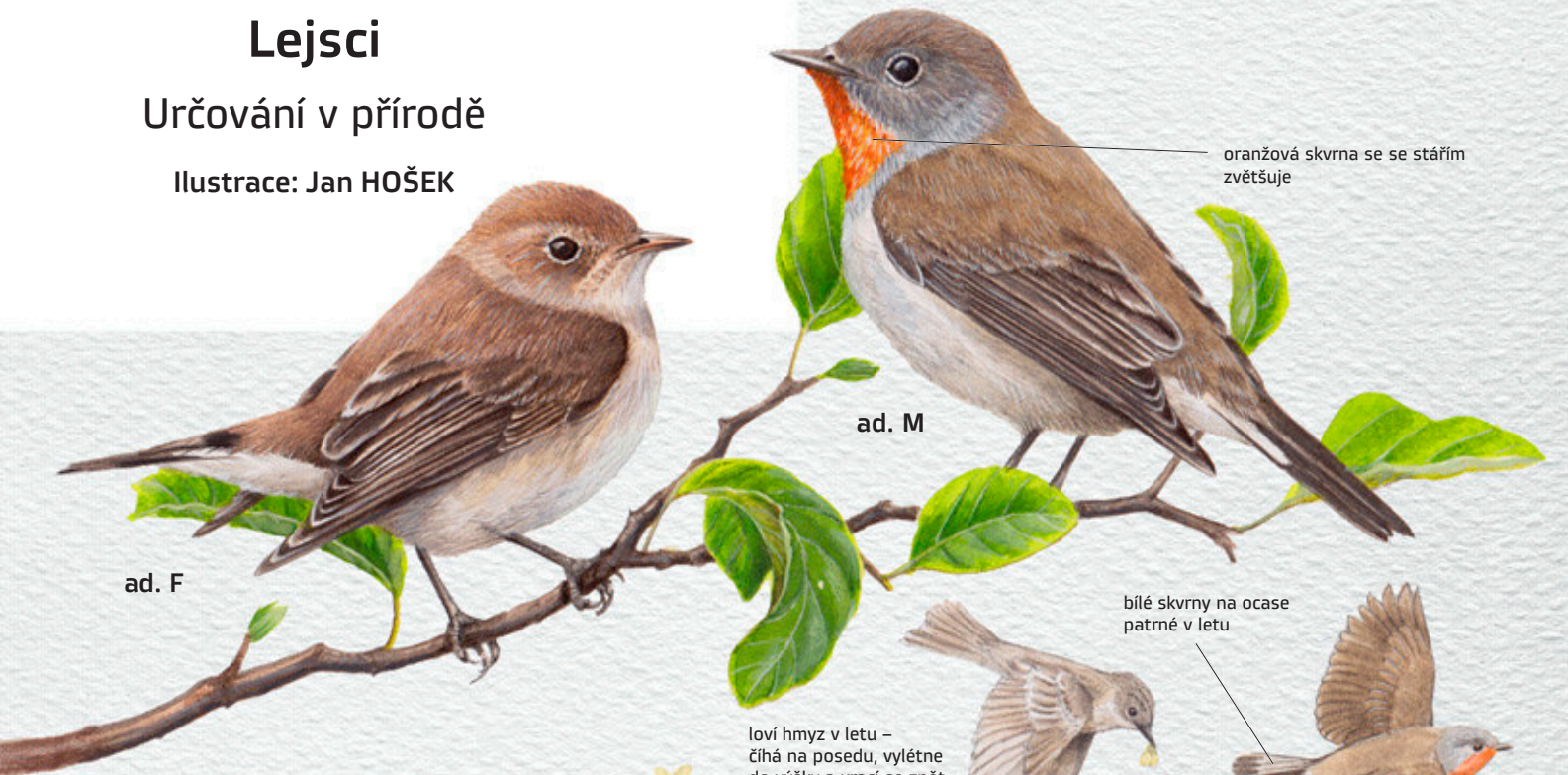
Lejsek bělokrký se vyskytuje především na jihu a východě republiky v nížinách, zvláště dobře ho můžeme pozorovat na hrázích rybníků se starými duby, např. na Třeboňsku. Kdo navštívil na jaře terénní stanici ČSO u Velkého Tisého, jistě zná jeho pomalý drsný zpěv nazpaměť, neboť cestou po hrázi ke stanici zpívají skoro z každého dubu. Zpěv sice není melodický, ale je nezaměnitelný a snadno naučitelný. Charakteristické je i ostré vábení a typické lejsčí pocukávání křídel a zvedání ocasu. Do horských poloh vystupuje jen výjimečně. Začíná pelichat již v červnu, kdy je tak nenápadný, že často ani nezaregistrujeme, že lejsci již opustili hnízdní teritorium a vydali se na svá africká zimoviště. Období tahu nastává poměrně brzy, již v průběhu července. U lejska bělokrkého nezaznamenáváme nápadný podzimní průtah, protože na sever od nás nehnízdí početná populace jako u lejska černohlavého.

✦ Alena Klvaňová a Petr Klvaň

Lejscí

Určování v přírodě

Ilustrace: Jan HOŠEK

oranžová skvrna se se stářím zvětšuje

ad. M

ad. F

bílé skvrny na ocase patrné v letu

loví hmyz v letu –
čihá na posedu, vylétne
do výšky a vrací se zpět
na původní místo

Lejsek malý (*Ficedula parva*)

Velikost: 11–12 cm

Prostředí: staré bučiny, listnaté a smíšené lesy
s bohatým podrostem a vodními toky

Výskyt v ČR: V.–VIII., především hory a podhůří

Zpěv: od V. do VI./VII.

Stav a početnost v ČR: nejistý, 1200–2400 párů

čárkování na čele

velká hlava
a oko

sedí vzpřímeně, protáhlá
silueta

ad. (M = F)

krémové
tečkování

čárkování
na hrudi

Lejsek šedý (*Muscicapa striata*)

Velikost: 13,5–15 cm

Prostředí: světlé lesy a jejich okraje, parky, zahrady

Výskyt v ČR: konec IV.–VIII./IX., na celém území

Zpěv: od pol. V. do pol. VIII.

Stav a početnost v ČR: mírný vzestup,
40 000 – 80 000 párů

krátké nohy

dlouhý ocas

juv. až
do první zimy

Lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*)

Velikost: 12–13,5 cm

Prostředí: listnaté lesy (starší lužní lesy, doubravy, bučiny), zahrady, parky

Výskyt v ČR: konec IV.–VIII., nížiny

Zpěv: jen krátce, od pol. IV. do VI.

Stav a početnost v ČR: mírný vzestup,
35 000 – 70 000 párů

široká bílá páska v křídle
bílý kostřec

ocas celý černý

bílá skvrna

ad. M

výrazná bílá skvrna

bílý pásek kolem celého krku

bílá skvrna sahá k okraji křídla

ad. F

ad. F

bílá skvrnka nesahá až k okraji křídla

bílé lemy vnějších ocasních per

Lejsek černohlavý (*Ficedula hypoleuca*)

Velikost: 12–13,5 cm

Prostředí: světlé listnaté (hlavně bukové) a smíšené lesy, zahrady, parky

Výskyt v ČR: konec IV.–VIII./IX., od středních poloh výše

Stav a početnost v ČR: stabilní, 12 000 – 24 000 párů

dvě malé bílé skvrnky na čele

tmavý týl

malá bílá skvrna

ve V Evropě spíše hnědošedý
v Z Evropě černý

ad. M

Literatura:

- ◀ Štátný K., Bejček V. a Hudec K. 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003, *Aventinum*, Praha
- ◀ Hudec K. a kol. 1983: Fauna ČSSR, Ptáci 3/1, *Academia*, Praha
- ◀ Svensson L. a kol. 2012: Ptáci Evropy, severní Afriky a Blízkého východu. *Ševčík*, Plzeň
- ◀ Jednotný program sčítání ptáků; jpsp.birds.cz

Ptačí oblast Jeseníky

Foto: Petr Šaj

V oblasti nejvyšších moravských hor byla téměř před padesáti lety vyhlášena jedna z plošně největších chráněných oblastí u nás – CHKO Jeseníky. Díky velkému rozpětí nadmořských výšek (320–1492 m n. m.) nabízí tato oblast návštěvníkům velkou pestrost biotopů, a tudíž i spoustu zajímavých živočišných a rostlinných druhů. Při pohledu na barevný letecký snímek si nelze nevšimnout jediné převládající barvy, která nám prozradí další charakteristiku tohoto území. Přibližně 80 % území CHKO je pokryto lesy. Nejcennější místa celé oblasti jsou ukryta v národních přírodních rezervacích: Praděd, Šerák–Keprník, Rejvíz a Rašeliniště Skřítek. Právě zde se můžeme setkat také s nejzajímavějšími ptačími druhy Jeseníků.

Ptačí oblast Jeseníky

Celá ptačí oblast je zasazena do území CHKO Jeseníky a zaujímá přibližně 70 % její rozlohy. Po Šumavě a Doupovských horách jsou Jeseníky třetí největší ptačí oblastí v ČR. Přes poměrně velkou rozlohu má ptačí oblast pouze dva předměty ochrany a oba tyto druhy mají něco společného: pouhým okem běžného návštěvníka Jeseníků jsou těžko spatřitelní. První z předmětů ochrany našel své útočiště v rozsáhlých jeseníckých lesích, a dokonce má toto prostředí zakotveno i ve svém druhovém názvu – jeřábek lesní. Druhý z nich osídlil především podhorské louky a prozradí ho snad jen vytrvalý a hlasitý noční projev; je to chřástal polní.

Populace jeřábka lesního je dnes na území ptačí oblasti odhadována přibližně na 100 párů; v celých Jeseníkách to bude ještě o něco více. Jeřábek je dnes již posledním z kurovitých ptáků, který má v Jeseníkách fungující populaci. Nejčastěji na něj narazíme v časných ranních hodinách na lesních cestách, například na Sobotínsku či Vrbensku. V jarním období prozradí tento druh charakteristická stopní dráha na zbytcích sněhové pokrývky.

S chřástalem polním se tváří v tvář setkal asi jen málokdo, zato většína chalupářů a chatařů, například v oblastech Rýmařovska, Sobotínska, Vrbenska i Rejvízu, zná charakteristický hlas samce volajícího z přilehlé podmačené louky velmi dobře. Pravidelné mapování ozývající se

V nejvyšších polohách Hrubého Jeseníku nad horní hranicí lesa se na ploše 11 km² rozkládá přirozené bezlesí, tzv. hole, kde panuje drsné klima s nízkými teplotami a silnými větry

samců chřástala polního v ptačí oblasti prozrazuje značné meziroční rozkolísání populace tohoto druhu. Dlouhodobě je však populace poměrně stabilní a pohybuje se v rozmezí 60–100 volajících samců.

Vedle těchto dvou předmětů ochrany se můžeme v ptačí oblasti setkat se spoustou dalších zajímavých i atraktivních ptačích druhů. V první řadě bych uvedl sokola stěhovavého, jehož populace od roku 2001 v celých Jeseníkách pomalu roste. Právě tento druh je horkým kandidátem v případě, že by se počet předmětů ochrany ptačí oblasti Jeseníky někdy v budoucnu navyšoval. K výčtu dalších zajímavých druhů rozhodně patří linduška horská, datlík tříprstý, lejsek malý, budníček zelený, kulíšek nejmenší či jeden pár jeřába popelavého, který v ptačí oblasti hnízdí od roku 2009.

Foto: Petr Šaj

Prozatím stabilní populaci jeřábka může vedle vzrůstajícího turistického tlaku ovlivnit i nevhodné lesnické hospodaření v jádrových lokalitách

Foto: Petr Šaj

Linduška horská je typickým druhem přirozeného bezlesí

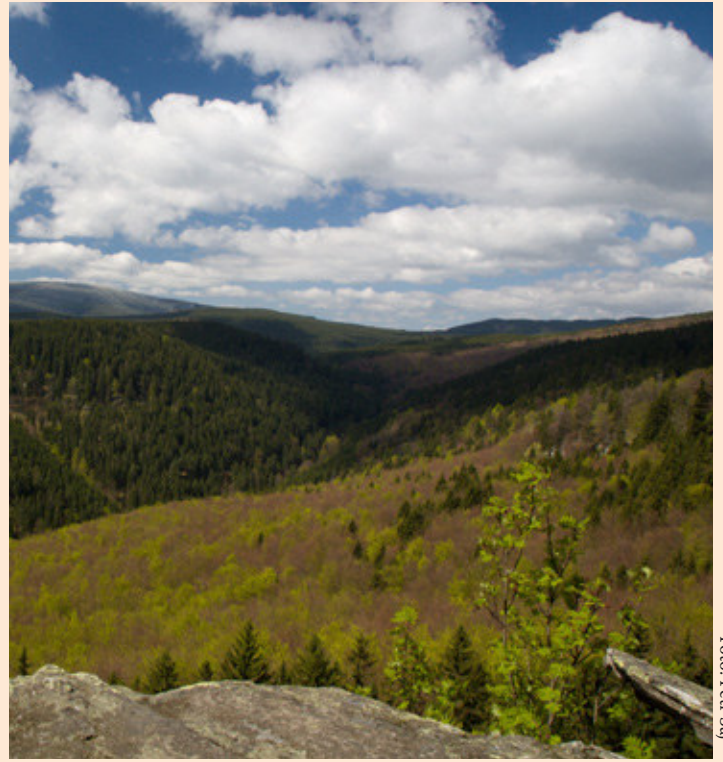

Foto: Petr Šaj

PR Skalní potok chrání malebné údolí přítoku Střední Opavy, které obývá i naše největší sova – výr velký.

Sokol stěhovavý

Po velké přestávce způsobené vyhubením sokola nejen v České republice je novodobé hnízdění v Jeseníkách datováno od roku 2001. Sokol postupně osídlil historická hnízdiště a často využíval hnízda krkavce, kterého z velké části hnízdních lokalit vytlačil. Díky monitoringu máme v Jeseníkách a okolí podrobně zmapován patnáctiletý vývoj sokolí populace. Nejen z důvodu ochrany hnízdišť sokolů používáme čím dál více i moderní fotopasti, díky nimž se daří rozkrývat nejen zajímavé příběhy. S počtem přibližně patnácti obsazených teritorií patří dnes jesenická populace sokola stěhovavého k největším u nás.

Alpínské bezlesí

Bezesporu nejatraktivnějším jesenickým biotopem, a to nejen z pohledu ornitologa, je alpínské bezlesí. Odborníci tuto oblast jesenických holí označují jako arкто-alpínskou tundru. S tímto typem prostředí se setkáme v České republice pouze na dvou, respektive třech místech. V Krkonoších, Jeseníkách a ve velmi malém rozsahu na vrcholu Králického Sněžníku. Pro pozorování typických druhů tohoto prostředí plně postačí, když se budeme držet na turistických trasách hlavního hřebene (Břidličná hora, Vysoká hole, vrchol Keprníku, vrchol Pradědu) a v okolí horských chat (Ovčárna, Kurzovní, Švycárna, Šerák). Specifickým druhem alpínského bezlesí je bezesporu linduška horská. Opakovaným a podrobným mapováním tohoto druhu v posledních letech se potvrdila velmi nízká populace v Jeseníkách. V celé hřebenové části dnes napočítáme tak do třiceti párů tohoto nenápadného pěvce. V Krkonoších je situace velmi podobná. Ve výrazně větších počtech zde můžeme pozorovat příbuznou lindušku luční, při horní hranici lesa také občas lindušku lesní. Velmi ojedinělá jsou v posledních letech pozorování pěvušky podhorní. Okolí horských chat s rozvolněným porostem horských dřevin vytváří vhodné prostředí k pozorování kosů horských, křívek obecných i čečetek tmavých. V jarním období můžeme v těchto místech slyšet i charakteristické bubnování datlíka tříprstého, jehož domovem jsou navazující horské smrčiny, jejichž stáří se v Jeseníkách odhaduje na 300 až 500 let. Z ornitologického pohledu se v posledních letech stává zajímavou oblast vrcholu přečerpávací vodní elektrárny Dlouhé Stráně. Můžeme se zde setkat prakticky se všemi výše jmenovanými druhy horských ptáků.

Foto: Petr Šaj

Samice sokola stěhovavého střídá na vejích samce, označeného odečítacím kroužkem. Fotografie z fotopasti.

Petr Šaj | je zoolog, působí jako vedoucí Správy CHKO Jeseníky. Je také známý fotograf přírody a zejména ptáků, s jehož snímky se setkáváme na stránkách Ptačího světa a na www.birdphoto.cz.

Strakapoudí ateliér

Foto: Dušan Váňer

Každoročně, jakmile napadne sníh, posedne mě krmítkový démon a stávám se postrachem pražských řezníků. Aniž bych koutkem oka zavadil o výstavní bifteky, luxusní svíčkové a nádherné vepřové panenky, zajímá mě jen a pouze syrový hovězí lůj. Moje žena už ví, co přijde, a zatímco se vydávám na tuto spanilou jízdu, ona se doma tiše modlí, aby v lednici zbylo alespoň nějaké místo pro lidskou stravu.

První setkání

Když jsem se jednoho pošmourného podzimního dne procházel Vinořským parkem, nějak zrovna nebylo co fotit. Rozmrzele jsem se posadil ke kmeni starého dubu a z dlouhé chvíle jen tak koukal skrz hledáček do korun stromů, když jsem na jednom ze vzdálenějších kmenů zaregistroval pohyb. Jen tak nazdařbůh jsem cvaknul zkušební fotku, protože se mi nechtělo vytažovat dalekohled a zjišťovat, jaký neposedá se to tam vrtí. Když jsem pak na displeji snímek přiblížil, zjistil jsem, že nejde – jak jsem se domníval – o strakapouda velkého, kteří jsou ve Vinoři na každém kroku, ale měl jsem to potěšení potkat strakapouda prostředního, který není zdaleka tak běžný. Fotka byla rozmazaná, plná ohyzného šumu, ale v té chvíli jsem už věděl, že strakapoud prostřední bude můj program na tuto zimu.

Je to v loji

Jelikož jsem už rok předtím zřídil ve Vinoři jednoduché samosypné krmítko, rozhodl jsem se, že na stejném místě vytvořím sestavu, která by mohla přilákat také šplhavce. Inspiroval jsem se postupy amerického fotografa Alana Murphyho (<http://www.alanmurphyphotography.com>), jemuž jeho do dokonalosti zpracovaný systém umožňuje produkovat zají-

mavé fotografie nejrůznějších druhů ptáků. Jako krmivo pro strakapoudy jsem používal rozpuštěný hovězí lůj, kterým jsem každé ráno pomazal větve a kmeny stromů v blízkém okolí, aby se strakapoudi naučili pravidelně se na místo vracet. Netrvalo dlouho a první „prostředňák“ zjistil, že na kmeni javoru najde každé ráno mňamku, jakou ještě neokusil. Od té doby jsem si mohl být téměř jistý, že se vždy ráno potkáme.

Příprava ateliéru

V lese jsem si našel několik zajímavých kmínků a větví, které jsem na fotografiích chtěl mít. Dalším krokem pak bylo zajistit, aby se strakapoud posadil na připravený kmínek, a to přesně tam, kde jsem ho potřeboval, aby kompozice byla dokonalá. Zatím jsem ještě nepoužíval vybrané větve, ty jsem si schovával na focení „na ostro“. Nejprve jsem do míst, kde jsem chtěl později pořídit fotografii na obálku *National Geographic*, umístil několik výrazných kmenů a ozdobil je hovězím lojem. Asi po dvou třech dnech, když strakapoudi zjistili, že na okolních stromech už nic nenajdou, přesunuli se na nové stanoviště. Díky sýkorám, které lůj na kmenech objevily vždy jako první, bylo pro ostatní druhy velmi jednoduché zjistit, kde se dá najít něco k snědku.

Vždycky jsem nějakých třicet nebo čtyřicet minut na místě poseděl, jednak proto, aby si ptáci zvykli na mou přítomnost, ale hlavně proto, že každodenní pobyt v lese plném ptačího zpěvu představoval skvělý relax před odchodem do práce.

Fotosklizeň

A pak už se začaly dít věci. Během čtrnácti dnů se legenda o lojovém Jánošíkovi roznesla mezi vinořskými opeřenci široko daleko, a já jsem tak každé ráno po příchodu ke krmítku viděl větve obsypané sýkorami a brhlíky, trochu níže se čepýřily červenky a v době, kdy

ruť teploměru klesala k minus dvaceti, už na mě netrpělivě čekávali jikavci a také strakapoudi ztráceli postupně plachost a bezostyšně mě pozorovali při doplňování slunečnice z několika desítek centimetrů. Zajáci se běžně procházeli na dosah ruky a jako neposední lesní duchové se na tom, co spadlo „pod stůl“, přižívovali norníci rudí. Poblíž jsem zahlédl i dva strakapoudy malé, ale ti se bohužel krmítkem zlákat nenechali.

To byla ta správná doba pro dokončení mého lesního ateliéru. Vybrané odsedačí větve a kmínky jsem naaranžoval tak, aby v pozadí byla jednolitá plocha a abych mohl fotografovat z úrovně očí. Způsob upevnění odsedaček je vidět na fotografiích. V den fotografování jsem pak umístil lůj pouze na připravenou větev – tak, aby návnada nebyla na fotografii vidět a aby hladový strakapoud neměl jinou možnost, než usednout přesně na místo, kde jsem ho chtěl mít.

Detail upevnění větve ke kmeni

Foto: Dušan Váňer

K upevnění svíslého kmene do země můžeme použít umělohmotnou odpadní trubku

Foto: Dušan Váňer

Lůj na odsedačku umístíme tak, aby nebyl ze strany fotografování vidět

Foto: Dušan Váňer

Foto: Dušan Vainer

Slabší kmen nezabírá na fotografii příliš místa a nechá strakapouda vyniknout

Co se (ne)osvědčilo

Vzhledem k tomu, že na mě byli ptáci již zvyklí, nebylo potřeba se při focení nijak maskovat. Stačilo si jen sednout na stejné místo jako obvykle a prostě počkat, až se strakapoud pustí do snídane. Jednou jsem se – spíše ze zvyku – zakryl maskovací sítí, ale připadalo mi, že nečekané pohyby té podivné zelené hromady ptáky spíš lekají a plaší. Pokud ale máte k dispozici klasický fotostan, doporučuji jeho použití – tam, kde nebudí příliš pozornost kolemjdoucích.

Vyplatí se naučit strakapouda nejprve na nějaký silný kmen, kde se cítí bezpečně, a postupně zkoušet slabší a slabší odsedačky. Fotografie působí nejlépe tehdy, když je na ní kmen slabší než strakapoudí tělo, aby nezabíral moc místa. Ideální je, když je vidět celá šířka kmene, pak je jeho vizuální váha poněkud kompenzována tím, že rozmazané pozadí obklopuje kmen z obou stran. Ale jak už to bývá, podmínky jsou jen málokdy ideální.

Věnovat se jednomu druhu soustavně třeba několik měsíců přináší řadu výhod. Člověk

Foto: Dušan Vainer

Jako pozadí je nejlépe zvolit jednolitou plochu, která neruší

Foto: Dušan Vainer

5 rad

- Krmítko umístíme na atraktivní místo v teritoriu cílového druhu
- Pro focení vybíráme větve s přirozenou patinou; působí esteticky a přirozeně
- Krmíme tím, co mají ptáci nejraději
- Krmíme pravidelně v době, kdy plánujeme fotit (nejlépe ráno)
- Dáme ptákům čas, aby se naučili zdroj využívat

Foto: Dušan Vainer

Celkový pohled na sestavu s vodorovným odsedacím kmenem

toho spoustu zjistí o jeho chování, naposlouchá si jeho hlasové projevy, báječně si vyčistí hlavu a to vše je umocněno příjemným pocitem, že pomohl ptákům přežít letošní tuhou zimu.

Taková tedy byla cesta k těm několika fotkám, které už se snad dají považovat za přijatelný výsledek mého zimního laškování se strakapoudy ve Vinořském parku. Hlavní pro mě ale asi stejně byly ty krásné chvíle, kdy do uší zní píseň, která se nikdy neoposlouchá – třepetání ptačích křídel.

Dušan Vainer | Od dětství se zajímá o přírodu, zejména o avifaunu. Ačkoli začínal s fotografováním koncertů, láska k přírodě způsobila, že se začal s fotoaparátem potulovat po zoologických zahradách, fotografických workshopech i ve volné přírodě. Nakonec se příroda stala jeho jediným fotografickým zájmem.

www.dusanovo.cz

Strakapoudi vandalové

„A proč ti ptáci rozklouvávají fasády?“ To je věta, kterou pravidelně končí skoro každá konzultace při zateplování budov a při řešení otázky ochrany rorýsů a netopýrů, které se již několik let v ČSO věnujeme. Městští šplhavci nám skutečně dělají medvědí službu při snahách o zlepšení přístupu široké veřejnosti k ochraně ptáků na budovách. Ale stejně jako u ostatních konfliktních situací, kde se střetávají zájmy lidí s živou přírodou, si i v tomto případě můžeme za problémy tak trochu sami. Pokusíme se shrnout, co o problému poškozování zateplení datlovitými ptáky dosud víme a jaké jsou zkušenosti z praxe. Stejně jako kriminalistě (vyšetřujeme přeci ptačí vandalismus!) si položíme následující otázku.

Kdo?

Poškozování zateplení na budovách mohou mít na svědomí různé druhy ptáků (sýkory, vrabci, kavky a další). Prvotním pachatelem je ale téměř vždy některý datlovitý pták. Ve městech je to především strakapoud velký nebo žluna zelená, kteří jsou tu nejpočetnější. Toto chování je ale doloženo i u vzácnějších druhů šplhavců, jako je žluna šedá nebo strakapoud jižní. Jedině zobák šplhavců je totiž dostatečně účinným nástrojem pro překonání poměrně tvrdé fasády. Následně se v měkkém polystyrénu mohou vyřadit i druhy ptáků se slabším tesařským vybavením.

Nejčastějšími pachatelů škod na fasádách domů jsou strakapoudi velcí

Proč?

Základní otázkou každého činu je motiv, ale není vždy snadné na něj přijít. Tesání dutin a otvorů do trouchnivých kmenů je přirozeným chováním našich šplhavců. Jsou k tomu také patřičně přizpůsobeni (fasáda a měkký polystyrén je hračka proti tvrdému dřevu buku nebo dubu). Toto chování má za cíl buď dostat se k potravě (hmyzu), nebo vytesat si hnízdní dutinu. Obě tyto varianty můžeme pozorovat i na budovách obložených polystyrénovým zateplením. Potravních otvorů je vždy více nad sebou, přibližně ve stejných vzdálenostech, jsou malé a mělké (roh budovy pak vypadá jako rozstřílený kulometem). V polystyrénu samozřejmě většinou strakapoudí vandal žádný hmyz nenajde. Vzniklé otvory jsou pro něj pouze průzkumné sondy, stejně jako na stromě. Častěji na zateplených budovách najdeme větší kruhové otvory – přípravu hnízdní dutiny. Ne vždy se ale takový otvor rozšiřuje v dutinu. Stejně jako na stromech si šplhavci často předtesávají menší otvory a teprve v dalších letech si v poškozeném, a tedy změkklém dřevu dotesají dutinu. V polystyrénu tento efekt pochopitelně nemá smysl, ale zvyk je železná košile. A jak to strakapoudy vůbec napadne, tesat do budovy namísto stromu? Šplhavci si totiž vhodné místo vybírají poklepem a poslechem – zkuste si někdy zaťukat na polystyrénové zateplení, tak krásně znějící strom jen tak nenajdete...

Kdy?

Tesání hnízdních dutin je problémem hlavně v jarním období, kdy jsou ptáci hormonálně vyladění k hnízdění a tesají do jakéhokoliv vhodného materiálu. Zejména mladí ptáci velmi rádi využijí měkké zateplení jako tréninkové plochy namísto tvrdšího dřeva. Pokud ve vytesané dutině vyhnízdí, pak většinou pouze jednou a v dalších letech si tesají nové dutiny. Starší dutiny v zateplení následně obsazuje stejně pestrá paleta druhů jako u přirozených stromových dutin – velmi často zde můžeme najít netopýry, ptáky, dokonce i veverka nebo kavku.

Typické potravní otvory v zateplení

Špačci jsou velmi častými nájemníky strakapoudích dutin v zateplení

Kde?

K poškozování polystyrénového zateplení dochází zejména v sídlech s větším množstvím vzrostlé zeleně, případně u budov v blízkosti parků nebo na okrajích měst. Nedá se ale říci, že by nějaký typ budov byl rizikovější než jiný, spíše rozhoduje použitá technologie zateplení. U budov zateplených minerální vatou namísto polystyrénu problém neexistuje. Takto zateplené stěny totiž nezní dutě a do vatovitého materiálu se nedá tesat.

Je znepokojující, že v některých městech již můžeme pozorovat celé rizikové čtvrti strakapoudího vandalismu. Zdá se, že mláďata, která byla odchována v polystyrénové dutině, si mohou tento typ hnízdiště vtisknout jako přirozený a v budoucnosti jej preferují před původním prostředím, tedy stromy. Zároveň pak tuto tradici předávají dalším generacím.

Foto: Evžen Tošenovský

Klasická perlinka a fasáda nemá proti zobáku šplhavců šanci obstát. Lepší je pancéřová perlinka nebo drátěné rabičové pletivo a dvojitá venkovní stěrka, které odolávají déle a je pravděpodobnější, že ptáci budou vyrušení dřívě, než stačí fasádu poškodit.

Foto: Evžen Tošenovský

Hnízdní dutina má vždy pravidelný kruhový otvor. V dalších letech může být využívána pestrou škálou živočichů (zde kavka obecná). Hnízdní ptáky často prozradí i typické zašpinění ve tvaru půlměsíce pod otvorem, které vzniká při opírání se rýdovacími pery.

Foto: Evžen Tošenovský

Šplhavci téměř vždy postupují podél rohů budovy, případně podél podstřeší (červené šipky označují jednotlivé otvory). Ve volné ploše se otvor objeví jen výjimečně.

Jak?

Ať už jde o potravní otvory nebo hnízdní dutiny, modus operandi bývá stejný. Strakapoudi téměř vždy postupují podél rohů budovy, většinou od výšky 3–4 metrů výše, případně podél

podstřeší. Velmi oblíbená jsou místa v rozích pod větším přesahem střechy. Jen málokdy se otvory objeví na volné ploše. Je to proto, že se šplhavcům snáze šplhá podél rohu, kde se mohou lépe opřít, než na rovné stěně (ne že by i to nedokázali). Navíc jsou na volné ploše více

nápadní a nemají možnost se rychle schovat. Zvláště riziková místa jsou tam, kde je budova v těsné blízkosti vzrostlého stromu – strakapoud je krytý větvemi a může se jednoduše schovat. Na takových místech mohou vznikat otvory i na volné ploše.

Jak tedy škody na polystyrénovém zateplení minimalizovat a co dělat, když se potřebujeme se strakapoudím vandalem na budově vypořádat?

Plašit, nebo neplašit?

V první řadě je důležité zdůraznit, že opatření k zamezení škod je potřeba naplánovat již při vlastním zateplování budovy. Jakmile je zateplení hotové, jsou už možnosti jen velmi omezené. Nemá smysl uvažovat o odchytech nebo rovnou odstřelech – je to protizákonné a také neefektivní, protože původní vandál je velmi rychle nahrazen novým jedincem, který zabere jeho teritorium. Prakticky žádný význam nemá ani dlouhodobé plašení šplhavců (což je bohužel většinou to první, co vlastníky napadne), ať už optické nebo akustické. Různé (ultra)zvukové plašičky jsou pouze vyhozené peníze a většinou způsobí jen neurotické záchvaty samotným obyvatelům budovy (nemluvě o plašení pomocí hlasů dravců). Optické plašení pomocí namalovaných siluet dravých ptáků, případně zavěšených černých maket a CD je stejně účinné jako u skleněných ploch – tedy vůbec. Zvláštní ukázkou naprostého nepochopení fungování přírody je pak instalace maket sov na fasády. Zoufalí majitelé prostě dělají zoufalé věci. Avšak každý, kdo má základní znalosti chování ptáků, musí nad tímto nápadem nevěřičně kroutit hlavou – proč by se šplhavci s denní aktivitou měli bát sovy (pokud už tedy pochopí, že jde o sovu), která loví pouze v noci? Reakce ptáků, najdou-li ve dne odpočívající sovu, je přesně opačná – vyprovokuje přímý hromadný útok, tzv. mobbing, což dříve využívali ptáčníci při chytání na výrovku. Několikrát jsem již viděl fasády „ozdobené“ plastovou sovou a stříkanici trusu. Každý, kdo někdy viděl třeba hro-

madnou obranu hejna kvícal, si dokáže představit, jak toto soví opatření může dopadnout. Ostatně i malování černých siluet na fasády přináší skryté nebezpečí. Šplhavci oproti očekávání vlastníků naopak velmi často udělají další otvor přímo do siluety dravce. Černý flek na světlé fasádě totiž může strakapoudům připomínat poškozené místo stromu, které také bývá tmavěji zbarvené, a tudíž místo, kde se bude snadněji tesat dutina.

Celý „mýtus strašáka dravce“ je založen na špatných úvahách a neznalosti vnímání a chování ptáků. Pokud už chceme plašit dravcem, musíme imitovat co nejpřirozenější situaci a znát reakce cílového druhu. Žádný dravec například neloví ptáky kroužením ve volném prostoru, jak je zobrazováno siluetami na fasádách, ale útočí náhle a nízko nad zemí. Ptáci nereagují pouze na tvar siluety, ale na určité klíčové podněty. Krátkodobým řešením (například v jarním období, kdy je problém poškozování fasád nejčastější) může být instalace makety letícího jestřába nebo krahujce, jejichž hlavním znakem, na který ptáci reagují, jsou výrazné žluté oči a vlnkování břicha. Pokud je taková maketa zavěšena (částečně se tedy pohybuje ve větru), a to nikoliv volně v prostoru („aby byla dobře vidět“), ale naopak trochu skrytě, například ve větvích blízkého stromu, může takové opatření na určitou dobu u všech ptáků v okolí vyvolat větší ostražitost a odradit i šplhavce na určitý čas od tesání. Aby bylo toto opatření účinné, musí se nejdéle po týdnu pozice makety měnit – zavěsit na jinou větev, na vedlejší strom apod. Tímto způsobem je někdy možné

Foto: Evžen Tošenovský

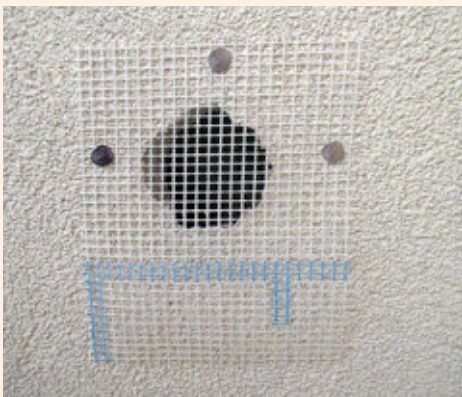
Siluety dravců nemají na ptáky (navzdory představám široké veřejnosti) žádný plašičí efekt. V lepším případě jde o zajímavý okrasný prvek fasády (nahoře), v horším případě mohou naopak přitáhnout pozornost šplhavců – otvor pak vzniká přímo v černém „fleku“ (dole).

překonat alespoň to nejkritičtější období jarních měsíců.

Zajímavým konceptem je odrazování strakapoudů a žlun instalací makety datla, tedy většího konkurenta, které bylo testováno v Německu a Anglii. Tento nápad má určitou oporu v etologii, nicméně stejně jako u ostatních odrazovacích metod typu vyplňování existujících dutin odpuzující látkou není možné ověřit jeho účinnost. Jak poznáte, jestli byl vandal skutečně odrazen opatřením, nebo ho to prostě jen přestalo bavit? Proto je zdánlivou účinnost všech plašících opatření nutno brát s velkou rezervou.

Dutiny šplhavců v zateplení velmi často obsazují netopýří kolonie

Aby při opravě otvoru v zateplení nedošlo k zazdění dalších živočichů osidlujících dutiny po šplhavcích, je možné použít tzv. jednosměrné uzávěry – musí být ale použity metodicky správně a pouze ve vhodném ročním období!

Pokud má mít plašení pomocí makety dravce alespoň teoretickou šanci na úspěch, musí maketa vykazovat hlavní znak jestřába nebo krahavice – výrazné žluté oči. Svou roli pak hraje i umístění makety v co nejvíce přirozenější poloze a další faktory, které jsou veřejností většinou naprosto nepochopené.

Prevence je základ

Jak tedy účinněji předcházet škodám na zateplených fasádách? Použití minerální vaty namísto polystyrénu je stoprocentně účinné, ale také násobně nákladnější opatření. Dnes se používá jen občas z protipožárních důvodů, například u domovů důchodců nebo škol, kde je potřeba delší čas pro evakuaci osob. Pokud tedy není možné provést celé zateplení z minerální vaty, je potřeba zvážit alespoň dílčí ochranná opatření. Z nich neúčinnější je oplechování rohů a podstřeší budov v kritických místech (zejména zastíněných stromy), v šíři kolem 50 cm na obě strany rohu. Pokud ani toto není vlastníky nebo projektantem akceptováno, je možné tato kritická místa zateplit podle tzv. protivandalské normy, která se běžně používá do výšky 2 metrů jako opatření proti okopu. Metoda spočívá v použití tzv. pancéřové perlinky, případně přímo drátěného rabičového pletiva (tzv. rabičky) a dvojité venkovní stěrky. Fasáda je pak schopná déle odolat zobáku šplhavců a je větší šance, že vandal bude vyrušen a škody nebudou tak velké (dutina nebude tak hluboká, případně bude poškozena jen fasáda, ne zateplovací vrstva). Účinek může mít i zkrácení větví stromů zakrývajících budovu, v extrémním případě i pokácení celého stromu.

Širší souvislosti

Je potřeba si uvědomit, že problém poškození polystyrenového zateplení datlovitými ptáky je v první řadě problémem používané technologie, nikoliv samotných šplhavců, kteří se pouze chovají tak, jak se jim v průběhu evoluce nejlépe osvědčilo, aby přežili. Pokud vlastník nebo projektant není ochoten akceptovat doporučení, případně trochu více investovat do kvality stavby, nesmí se pak divit následným škodám. V praxi jsem se jen velmi výjimečně setkal s tím, že by tyto škody proplácely pojišťovny v rámci pojištění nemovitosti. Navíc je tento problém dlouhodobý, a pokud někde k poškození zateplení strakapoudy dochází, bude se to velmi pravděpodobně opakovat každý rok. A i ta nejstřícnější pojišťovna si pak rozmyslí opakované hrazení desetitisícových částek za opravy, pokud neuvidí snahu vlastníků těmto škodám předcházet.

Při opravách děr v zateplení je velmi důležité pamatovat na to, že dutiny připravené datly (na stromech stejně jako v zateplení) může obývat široké spektrum dalších druhů živočichů. Velmi snadno tak může dojít k uvěznění mnoha hnízdicích druhů ptáků, ale i kolonií netopýřů pěnou uvnitř dutiny. Proto by tyto opravy, stejně jako ořezy a kácení stromů, měly být plánovány na poměrně bezpečné období přibližně od září do října, kdy je možné případné zvířecí nájemníky dutin v zateplení odhalit a bezpečně vystěhovat. Nejhorší následky mívá vyplňování dutin pěnou v zimním a letním období. Každé opravě by také měla předcházet důkladná prohlídka dutiny (ideálně endoskopickou kamerou) a případně

Makety sov jsou nejbizarnější a také nejvíce kontraproduktivním nápadem, který může vlastníka při ochraně zateplené budovy před šplhavci napadnout

Pozorování žluny zelené za domem může být pěkným zážitkem, ale její návštěva na fasádě asi nikoho nepotěší

i metodicky správná instalace tzv. jednosměrné uzávěry, která umožní živočichům dutinu opustit, ale zamezí jejich návratu.

Odstraňování starých trouchnivých stromů v lidských sídlech je potřeba činit s rozmyslem, protože tak ještě více omezujeme nabídku tohoto přirozeného zdroje pro šplhavce, kteří pak nacházejí náhradu na našich polystyrenových fasádách. Sám jsem zažil situaci, kdy byl v parku nepřítlivě pokácen starý doupený strom s již připravenou dutinou žluny, která následně vytesala náhradní hnízdní dutinu v blízkém zatepleném objektu mateřské školy. Těžko pak vinit žlunu, která se snaží zajistit své potomstvo – spíše se vkrádá myšlenka „co jsme si zavinili, to máme...“

Evžen Tošenovský | je koordinátor projektu ČSO „Pod jednou střechou“, působí na Moravě, kde realizuje zoologické průzkumy při zásazích, které mohou ohrožovat ptáky a netopýře ve městech.

Strnadí nářečí uložená pro strýčka Příhodu

Čtenářům *Ptačího světa* netřeba strnadí nářečí dlouze představovat – psali jsme o nich již v minulosti v souvislosti s projektem Nářečí českých strnadů (*Ptačí svět* 2/2015). Jenže výzkum strnadích dialektů již zdaleka není omezen jen na naši kotlinu. V letošním roce vyšel v odborném časopisu *Ecography* článek shrnující překvapivé výsledky projektu, který probíhal na dalekém Novém Zélandu a ve Velké Británii, odkud byli strnadi kdysi na opačnou stranu zeměkoule dovezeni.

Když v 19. století vezli britští osadníci tehdy všudypřítomné strnady obecné na Nový Zéland, jistě ještě netušili, že o 150 let později se těmto ptákům bude v jejich původní zemi vést prachbídne a že je tak vlastně stěhují „do lepšího“. A už vůbec by je nenapadlo, že tím možná pomohou uchovat i něco ze strnadího kulturního dědictví – britská nářečí.

A proč se vůbec se strnady tahali až na druhý konec světa? Nový Zéland 60. let 19. století se

topil v záplavě hmyzích škůdců. Traduje se, že vlaky musely leckdy zastavit, protože jejich kola se protáčela na místě, důkladně promazaná tisíci rozmačkaných těl housenek. Když se taková armáda housenek podpořená kavalerií cvrčků prohnala přes pole, dokázala jej jistě sklídit spolehlivěji než ten nejmodernější kombajn. Nelze se tedy Novozélandanům až tolik divit, že se této pohromy chtěli zbavit a rozhodli se dovézt hmyzožravé ptactvo z Evropy. Jak se však mezi vyvolenými octl nebohý a především zrnožravý strnad, to už je otázka skoro pro teology.

Na dalekou, více jak tři měsíce dlouhou plavbu se postupně vydalo 25 lodí se strnady na palubě. Celkem jich tyto lodě dovezly více jak 600. Strnad obecný na Zélandu rychle zdomácněl a došlo k nevyhnutelnému. Spolu s dalšími ne úplně dobře zvolenými kandidáty se s gustem vrhl na připravenou polní hostinu. Novozélandským farmářům se brzy strnadí apetit začal zajídat, a tak mu ten život udělali trochu těžší. Jako by nestačil řízený odstřel, přispývali mu štědře na zimu otrávená semena a v létě odlehčovali hnízda od vajec. Právě posledně jmenovanou „bohulibou“ činností si přivydělávala novozélandská mládež.

V dnešní době byl již strnad dávno vzat na milost. Koneckonců v společnosti invazních hvězd, jako jsou kusu liščí, krysy, hranostaj či majna obecná, jej snadno přehlédneme.

Novozélandští strnadi sice možná nejsou v hledáčku ochranářů, zato se dostali do centra

pozornosti vědců, které fascinuje ptačí zpěv. Již od 19. století je totiž známo, že u strnadů se podobně jako u lidí vytvářejí nářečí. Samci z jedné dialektové oblasti spolu sdílejí kombinaci závěrečných dvou až tří slabik svého zpěvu (viz obrázek 1). Funguje to však přece jen trochu jinak než u lidí, protože jednoduchý strnadí zpěv má do složitosti lidské řeči dosti daleko. Se stejným nářečím se tak můžeme setkat v oblastech, které od sebe dělí stovky až tisíce kilometrů. Kupříkladu zpěv strnadů z Vysočiny je daleko podobnější zpěvu strnadů z dalekého Lotyšska nebo naopak východní Anglie než zpěvu krajanů od Plzně.

Jak se podobají dva větší regiony, které jsou od sebe nejdál, jak si jen lze představit, tedy Nový Zéland a Velká Británie? Co se stalo za 150 let od vysazení první várky britských strnadů? Uchovala se všechna původní nářečí, nebo jen jejich část? Vytvořila se nějaká nářečí nová? Mají oblasti, kde byli strnadi odchyceni, dodnes podobné složení dialektů jako lokality, kam byli nakonec vypuštěni? Takové otázky si kladl mezinárodní projekt občanské vědy Yellowhammer Dialects (www.yellowhammers.net), který vznikl v roce 2013 pod vedením vědců z katedry ekologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy.

Ačkoli autoři projektu předpokládali, že na Zélandu objeví jen zlomek nářečí, kterými dnes zpívají britští strnadi (čistě proto, že část nářečí se nedostala „na palubu“), realita byla přesně opačná – na Zélandu jich byl nalezen téměř dvojnásobek (obrázek 2). Na tom by nebylo nic tak extra divného, kdyby „originální“ zélandští strnadi nezpívali nářečím, která jsou běžně k slyšení v kontinentální Evropě.

Ještě před 150 lety bychom v Británii jistě nalezli všechna tehdejší zélandská nářečí. Co se od té doby stalo? Vyvinula se na Zélandu nářečí evropského stříhu? I to je jistě možné, ale autoři studie předkládají jiné vysvětlení. Jak už bylo naznačeno v samotném úvodu, strnadům v současnosti v Británii pšenka zrovna dvakrát nekvete – za posledních 40 let poklesly jejich početní stavy skoro o dvě třetiny. Vše tedy nasvědčuje tomu, že obě země v minulosti sdílely většinu nářečí, ale z původní domoviny část nářečí vymizela spolu s jejími nositeli.

Článek (i tento) tak končí odvážným tvrzením, že Nový Zéland ukazuje, jak zpívali strnadi v Británii před 150 lety.

Pavel Pipek | z katedry ekologie na PřF UK a Botanického ústavu AVČR se původně věnoval dopadům biologických invazí, osud jej však zavál k výzkumu strnadích nářečí, kde se protnul hned několik jeho zájmů – historie, ekologie, jazyky a webdesign. Spravuje mezinárodní projekt yellowhammers.net a vedle toho zkoumá historii (nejen) ptačích invazí na Novém Zélandu.

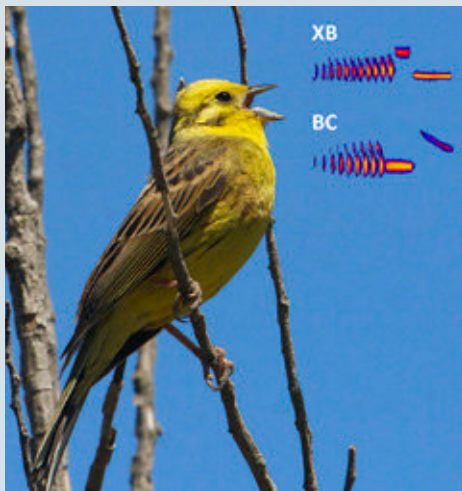
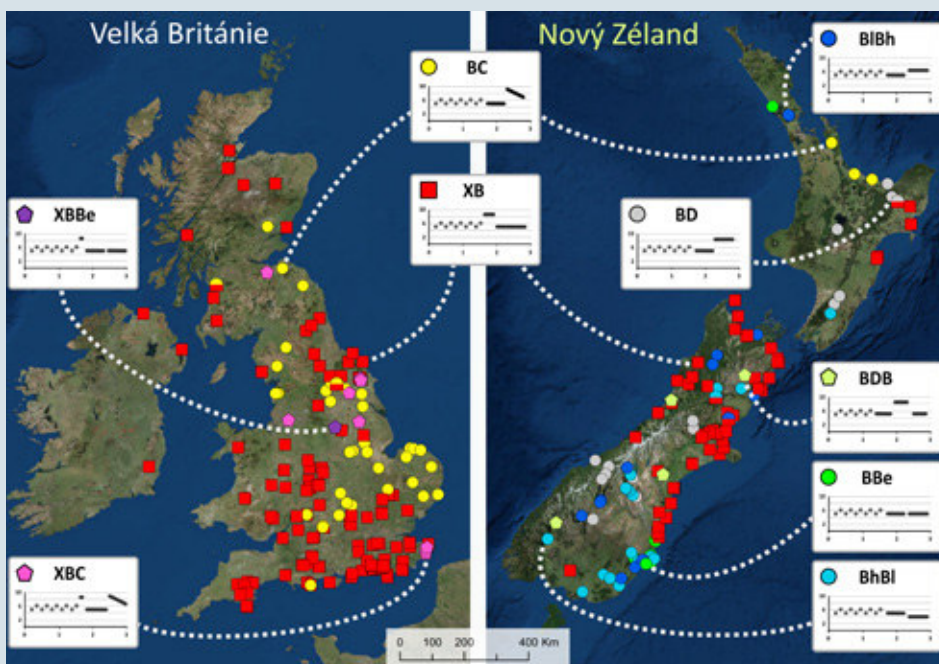

Foto: Steve Attwood (stevek2.wordpress.com/)

Samec strnada obecného z Nového Zélandu. Součástí obrázku jsou rovněž dva sonogramy ukazující rozdíly mezi dialekty. Strnadí zpěv lze rozdělit na dvě části. První slouží nejspíše k tomu, aby se mezi sebou samci rozeznali, tu koncovou pak spolu samci z jedné dialektové oblasti sdílejí.

Na Novém Zélandu bylo objeveno téměř dvakrát více dialektů než ve Velké Británii. Dvě nářečí mají obě země společná; ta, která jsou na Zélandu „navíc“, byla ve skutečnosti již v minulosti objevena v kontinentální Evropě.

NIKON D810

Expozice: 1/2000 s; f/7,1; ISO 1600

Ohnisková vzdálenost: 400,0 mm

Havran polní (*Corvus frugilegus*)

NIKON D7200

Expozice: 1/1000 s; f/7,1; ISO 640

Ohnisková vzdálenost: 420,0 mm

Skřivan polní (*Alauda arvensis*)

Vždycky jsem měl rád přírodu a odmala jsem se rád toulal po lese či loukách. A taky jsem patřil (vlastně pořád patřím) i mezi tiché blázny (rybáře). Před třemi a půl roky mě z ničeho nic napadlo, že začnu fotit přírodu. Koupil jsem si zrcadlovku a „šel na to“. No, nebylo to tak jednoduché, jak jsem si zprvu myslel, ale jak se říká – důležité je se zúčastnit, ostatní se řeší později. Byť hodně pozdní, tak přeci jenom to bylo asi jedno z těch lepších rozhodnutí, která jsem v životě udělal (snad). A protože kolem sebe vidíme nejčastěji asi ptáky (hmyz ať mi promine, holt je trochu menší), tak i na mých fotkách převažují ptáci. Ale do ornitologa mám pořád hodně daleko (co se týče vědomostí). Vždy mě potěší, pokud se mohu o svůj pohled na svět skrz hledáček fotoaparátu podělit s dalšími lidmi – ať už na webových stránkách, FB nebo třeba v tomto časopise. Za svůj dosavadní největší fotografický úspěch (krom toho, že zatím zvládám tahat všechnu tu fototechniku, maskování, stativy a podobně na svém hřbetu) považuji například vítězství v celoroční soutěži Fotograf roku v přírodě 2015 (časopis *Fotovideo*) nebo výběr mé fotky do galerie open competition commended v kategorii WILD v rámci celosvětové soutěže Sony World Photography Awards.

Krkavec velký (*Corvus corax*)

NIKON D810

Expozice: 1/800 s; f/5,0; ISO 1000
Ohnisková vzdálenost: 300,0 mm

Chocholouš obecný (*Galerida cristata*)

NIKON D7100

Expozice: 1/2000 s; f/6,3; ISO 640
Ohnisková vzdálenost: 300,0 mm

Krutihlavovy hlavolamy aneb nad čím krutihlav kroutil hlavou

Ahoj děti!

Dnes mám hádanky hlavně pro ty z vás, které mne poslechly a vyletěly se mnou do přírody s očima otevřenými dokořán a ušima nastraženými. To bylo všude zvuků a zpěvu, což? I já jsem poslouchal a zaznamenal pro vás hlasy ze svého okolí. Hodně zjednodušeně – jen tak, jak se dá kreslit zobákem do hlíny. Poznáte mé sousedy?

1. Moje sousedka umí spoustu hlasů, ale nejčastěji se ozývá takto:

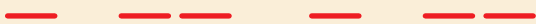
Má zvučný hlas, který zní, jako kdyby hrála na *, a je vytrvalá.

2. Soused od šípkového keře zpívá takto:

Kdo z vás hraje na **, jistě by si s ním mohl zahrát duet.

3. Z hrachového pole se ozývá rytmický hlásek. Zní, jako by moje sousedka hrála na jediné dřívko malého ***. Zde je můj záznam:

4. Zato souseď z lesa je slyšet hodně hlasitě. **** sice nemá, ale zvuky vydává podobné. Začne silně, ale než skončí, své úderky trochu ztlumí. Zkusil jsem je pro vás nakreslit pomocí puntíků. To mi šlo dobře, kroutit hlavou umím.

5. Jak tak létám do Afriky a po cestě poslouchám, zjistil jsem, že vy lidé v každé zemi švitoříte jinak. To se musíte učit cizí řeči, abyste si rozuměli. Učit se ptačí řeči pro vás asi nebude složité. Jestlipak dokážete odpovědět mému sousedu budníčkovi, když se vám představí svou řečí – budniččinou:

JÁ JSEM, JÁ JSEM BUD-NÍ-ČEK. VI-DÍM TĚ, ZDRA-VÍM TĚ, JAK SE MÁŠ?

Co byste mu vzkázaly? Napište mi pro něj vzkaz, já mu jej předám. Jsem zvědavý, jak budníčkovi dokážete jeho řeči odpovědět. Poznaly jste mé sousedy? Potřebujete nápovědu? Zde je, ale posílám vám ji v latině, abyste se pocvičily v cizích řečech:

Coturnix coturnix, Emberiza citrinella, Parus major, Dendrocopos major, Phylloscopus collybita.

Jich hlásky si poslechněte na internetu. Také si můžete dohledat skutečné hlasové zápisy třeba na www.xeno-canto.org a porovnat je s mými. Vrtíte hlavou, že jsou jiné? Však si to zkuste, až uslyšíte nějakého ptáčka, najít slova, která se k jeho písničce hodí. Není to jednoduché, obzvláště, kdy píšete zobákem.

NAPIŠTE MI, KDO JE KDO, ANEB MI PTÁČKY NAKRESLETE A POŠLETE. UŽ SE TĚŠÍM NA OBRÁZKY – PŘEDÁM JE SOUSEDŮM. TI BUDOU MÍT RADOST!

Krásné léto vám přeje váš Krůta.

✍ Vladka Sládečková

*

**

Polet' se mnou do přírody

Tipy na aktivity pro rodiny s dětmi

Ahoj děti,

jaro se chýlí ke konci a ptáky již díky hustým listům spíše uslyšíte, než uvidíte. Nejvíce ptáci zpívají na jaře, kdy si obhajují svá teritoria – svůj domov. To je pak hotový ptačí orchestr, kdy je těžké odlišit hlas jednoho druhu od druhého a ti s nejtenčím hláskem, třeba králíci, se v tomto orchestru úplně ztratí. Teď už v mnoha hnízdech pípají mláďata, a tak na zpěv není tolik času. Přesto, když se vydáte do lesa nebo blízkého parku, ještě nějaké ptáky uslyšíte. Není jich tolik a snadno jednotlivé hlasy rozeznáte.

Předem si můžete pár ptačích hlasů nacvičit pomocí hry na hry.birds.cz. Není vždy nutné ptáka vidět, abyste věděly, o jaký druh se jedná. Tiše jděte a poslouchejte. Uslyšíte chrapot rehka? Poznáte čimčaráni vrabců? Bubnování strakapouda?

Zastavte se a poslouchejte, co vám říkají. Snažte se v jejich hlase najít dlouhé a krátké slabiky, zapamatovat si rytmus a výšku hlasu. Postupně hledejte slova, která se k jejich písničce nejlépe hodí. Jako kdybyste k melodii skládaly slova písně. Pak uslyšíte, že sýkorka koňadra na vás na větvi volá:

Strnad obecný na mezi si vesele prozpěvuje:

Co říkají ostatní? Odhalte to sami! Každý ptáček má svoji písničku. Vezměte si tužku a papír a zapisujte, co v jednotlivých písničkách uslyšíte.

Tajnou řeč jednotlivých druhů tak, jak jste ji slyšely, nám pošlete do 31. 8. na adresu springalive@birdlife.cz. Můžete k ní připojit i obrázky, komu patří. Nezapomeňte, že zasláním obrázků dáváte souhlas s jejich zveřejněním a že se jich můžete dočkat na webu ČSO nebo třeba i v některém dalším čísle *Ptačího světa*. Komu se podaří během roku splnit všechny mé úkoly včas, může se těšit na malou odměnu!

Máte čas do konce srpna, kdy vyjde příští *Ptačí svět*, a já si letím nachystat další úkol. ✍ Gabriela Dobruská

Ilustrace Jan Hošek, fotografie nástrojů CC BY-SA 3.0
Řešení z čísla 1/2017: Vzkaz od datla byl napsán Morseovou abecedou (krátké třísky = tečky, dlouhé třísky = čárky). Zněl: HLEDÁM POTRAVU. LARVY A KUKLY LÝKOŽROUTŮ, KOUSAVCŮ, TESAŘÍKŮ.

NOVINKY SWAROVSKI OPTIK 2017

BINOKULÁRNÍ MODUL BTX – JEDINEČNÝ SE DVĚMA OKULÁRY

Pozorování přírody vyžaduje velkou dávku trpělivosti, a čím je pozorování delší, tím je důležitější pohodlí. Binokulární modul BTX, který spojuje výhody teleskopu a dalekohledu, je jediným modulem okuláru svého druhu na světě. Systém dalekohledu vám umožňuje přirozeným způsobem pozorovat prostředí pomocí obou očí a nabízí neporovnatelně živý a přirozený obraz, díky kterému pro vás bude pozorování velmi intenzivním zážitkem. Nová snadno nastavitelná opěrka čela nabízí společně se šikmým tvarem okuláru pohodlné pozorování i po několika hodinách. Není nutno zdůrazňovat, že kvalita provedení optického vybavení je nekompromisní. Křišťálově čistý obraz technologie SWAROVISION zobrazuje i ty nejmenší podrobnosti ve věrných barvách a s dokonalou ostrostí v celém zorném poli. Modul okuláru BTX je kompatibilní se všemi moduly objektivů v řadě SWAROVSKI OPTIK ATX/STX. To znamená, že můžete upgradovat stávající moduly objektivů na plnohodnotné BTX teleskopy. Při použití modulů 65 mm a 85 mm bude mít zvětšení hodnotu 30× a při použití modulu 95 mm bude zvětšení 35×.

ME 1,7× NÁSTAVEC PRO ROZŠÍŘENÍ ZVĚTŠENÍ

Nový ME 1,7× nástavec pro rozšíření zvětšení, který je k dispozici jako volitelné příslušenství, umožňuje 1,7× rozšířit zvětšení. Nástavec lze rychle a snadno připevnit pomocí bajonetového připojení ke všem objektivům a modulům okuláru v řadách ATX/STX/BTX. V případě BTX 65 a 85 bude zvětšení rozšířeno z 30× na 50×. U BTX 95 bude rozšířeno z 35× na 60×. V případě použití objektivového modulu ATX 30–70× bude rozsah zvětšení 50–120×!

PTH PROFESIONÁLNÍ HLAVA STATIVU

Nová PTH profesionální hlava stativu představuje dokonalé vybavení pro dlouhé pozorování. Integrované kapalínové ložisko zajišťuje plynulý a hladký pohyb. Po správném nastavení bude PTH profesionální hlava stativu udržovat teleskop ve stabilní poloze.

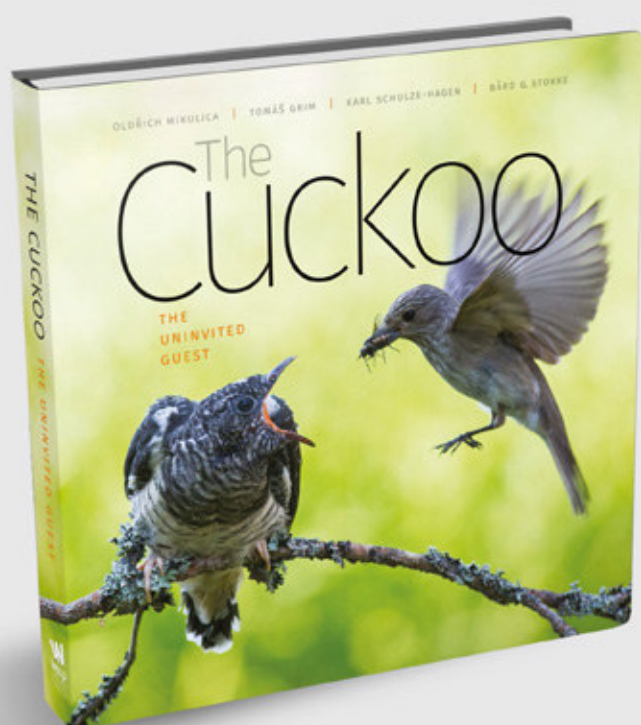
Nový PAi7 adaptér pro iPhone®

Adaptér pro iPhone umožňuje jediným pohybem připojit teleskopy a dalekohledy SWAROVSKI OPTIK k telefonům iPhone, a tím vytvořit fotografické zařízení nejvyšší kvality. Dostupné modely: PAi5 pro iPhone 5/5s/5SE, PAi6 pro iPhone 6, PAi6s pro iPhone 6s, PAi7 pro iPhone 7.

k dalšímu čtení

Jedinečná kniha o nevíтанém hostu

Výsledky mnohaletých výzkumů a především řadu unikátních snímků přináší kniha **The Cuckoo – The Uninvited Guest**, kterou vydalo nakladatelství Wild Nature Press ve Velké Británii. Jedním z autorů textu je Tomáš Grim z Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, který se tomuto ptačímu druhu věnuje přes dvě desetiletí a jehož znají čtenáři *Ptačího světa* i ze stránek našeho časopisu. Populárně-naučná publikace vzbudila kladný ohlas odborné veřejnosti a britský časopis *BBC Wildlife* ji vyhlásil knihou měsíce.

Kniha provází celým životním cyklem kukačky. Autoři vycházeli z literatury publikované od 18. století po současnost a text napsali čtivě tak, aby mu rozuměl běžný čtenář přírodovědné literatury, ale aby zároveň dokázal zaujmout i odborníky.

Unikátní záběry pořídil Oldřich Mikulica, který kukačky fotografuje už 40 let. Za jednu z fotografií kukačky dokonce získal jako první fotograf z východní Evropy titul European Wildlife Photographer of the Year 2011. Většinu z dvou set snímků, které v knize najdeme, pořídil na rodné jižní Moravě. Aby život kukačky detailně zdokumentoval, proseděl v krytu tisíce hodin a zachytil i takové situace, které dosud žádný výzkumník ani neviděl.

Kniha vyšla v holandštině a angličtině, připravují se vydání ve francouzštině a němčině. Zájemci si ji mohou objednat na internetu.

Alena Klvaňová

Rodenticidy a ptáci

Foto: Radomír Studený

Trávení rodenticidy, tedy chemickými přípravky proti hlodavcům, je v současné době jedním z nejpoužívanějších způsobů regulace početnosti škodlivých hlodavců. Tato praxe však vyvolává celou řadu otázek týkajících se jejich vlivu na necílové druhy organismů, které těmito látkami mohou být značně ohroženy. To se v plné míře týká také ptáků, a nejen druhů, které mají hlodavce běžně na svém jídelníčku. Veřejnost si jistě pamatuje poslední větší otravu rodenticidy, kdy v roce 2010 bylo přípravkem Lanirat®MICRO otráveno 1500 racků chechtavých na střední Moravě (*Ptačí svět* 2/2010). Přípravek Lanirat, jehož účinnou látkou byl antikoagulant, je v ČR od roku 2015 zakázán, jaká je však situace u zbývajících rodenticidů?

Rodenticidy používané v českém zemědělství a jejich rizika pro ptáky

V současnosti je na území České republiky povoleno k používání proti hlodavcům jako škůdcům zemědělských plodin, rostlinných produktů a lesních dřevin, ale např. také proti krtkovi celkem deset přípravků, z nichž u čtyř bude používání ukončeno v roce 2017. Jedná se o tzv. akutní plynné rodenticidy, jejichž účinnými látkami nejsou antikoagulanty, ale fosfidy vápníku, hliníku a zinku, které působením vlhkosti uvolňují plyny jedovaté pro

teplokrevné živočichy. Fosfid se sice vlivem vlhkosti rychle rozkládá, tudíž nepřetrvává v prostředí dlouhou dobu a nekumuluje se v těle hlodavců ani v potravinovém řetězci, ale je vysoce toxický. Dva z povolených rodenticidů jsou také zvláště nebezpečné pro ptáky. Hrozí zde proto zejména riziko primární otravy – hlavně pro bažanty, racky a havrany –; k sekundární otravě pozřením otrávené kořisti nedochází téměř nikdy.

Na ochranu volně žijících ptáků a savců jsou stanovena bezpečnostní opatření na tzv. etiketě (příbalovém letáku) rodenticidů. Rozsypané přípravky je nutno odstranit a návnady zakrýt, aby je ptáci a savci nezpозorovali, a zabezpečit tak, aby nemohly být hlodavci z místa odvečeny.

Podle obecně platných předpisů musí ten, kdo hodlá použít jakýkoliv rodenticid, uživateli honitby nejpozději tři dny před zahájením aplikace oznámit, kdo ošetření provádí, na kterém pozemku, jakým přípravkem a v jakém termínu. Aplikaci některých rodenticidů je také třeba předem oznámit místně příslušnému obecnímu nebo městskému úřadu. Dále je nutno při používání rodenticidu, který je označen jako nebezpečný nebo zvláště nebezpečný pro suchozemské obrat-

lovce, tyto buď vypudit z pozemku, který má být ošetřen, nebo zabránit jejich přístupu na ošetřený pozemek vhodnými technickými prostředky, například pláštěmi.

Takové metody však mohou být sotva využity k odvrácení rizik pro létající dravce a sovy. Další možností je použití přípravku způsobem, kterým se zabrání přímému kontaktu necílových obratlovců s nimi. Toto lze využít při kladení nástrah přímo do nor hlodavců. Poslední možností je pak vyloučení aplikace přípravku na honebních pozemcích v uznané honitbě nebo na jejich částech vyznačených uživatelem honitby.

Je pozoruhodné, že oznamování, a dokonce rozhodování o aplikaci rodenticidů je dle naší legislativy určeno uživateli honiteb, popř. obecním a městským úřadům, ale nikoliv již třeba orgánům ochrany přírody, např. ČIŽP.

Pro míru rizika otrav ptáků a jiných necílo-

Granule rodenticidu v ústí nory hraboše polního

Foto: Milan Zapletal

vých živočichů rodenticidy je velmi podstatný způsob jejich použití. Značně rizikový je pochopitelně jejich rozhoz volně na pozemky, neboť tímto způsobem jsou granule přípravku volně dostupné všem živočichům, a to včetně domácích zvířat, zejména psů. Aplikace rozhozem je v současnosti v ČR zakázána. Na pozemcích ve volné krajině nebo v lesních porostech je u nás povolena aplikace rodenticidů nyní zásadně jen vkládáním do nor hlodavců s jejich následným zasklepáváním. Otvor se převrství drnem nebo zemínou a mírně udusá, aby se plyn uvolněný reakcí s půdní vlhkostí mohl šířit v celém systému chodeb hlodavců.

K ochraně zemědělských a lesních kultur se u nás dnes používají rodenticidy, které již neobsahují účinné látky na bázi antikoagulantů. Při správném způsobu aplikace tyto rodenticidy působí smrt hlodavcům ukrytým v norách, a jejich vliv na sekundární otravy predátorů včetně ptáků je zanedbatelný.

Rodenticidy jsou obvykle barevně nápadné

Foto: archiv

Slovníček pojmů

- **RODENTICIDY** jsou syntetické chemické přípravky určené k ochraně proti hlodavcům jako škůdcům rostlin v zemědělství, lesnictví a jako přenašečům nebezpečných chorob v komunální hygieně. Jako účinné látky rodenticidů se v ČR v polních podmínkách používají sloučeniny fosforu s vápníkem, hliníkem a zinkem (fosfidy), v komunální hygieně však stále tzv. antikoagulanty.
- **FOSFIDY** působením vlhkosti uvolňují plyny jedovaté pro teplokrevné živočichy, způsobují rychlý úhyn cílových organismů a nekumulují se v jejich těle. Jsou tak pro ptáky méně rizikové než antikoagulanty.
- **ANTIKOAGULANTY** snižují srážlivost krve v těle hlodavců. Způsobují tak jejich velmi pomalou smrt, které předchází období apatie, kdy otrávená zvířata vykazují sníženou rychlost únikové reakce a stávají se snadnou kořistí pro dravce a sovy.

Hraboš polní

Rodenticidy na bázi antikoagulantů ve skladech a v komunální hygieně

Existují ovšem rodenticidy sloužící k hubení hlodavců jako přenašečů nemocí a používané v komunální hygieně, ale i v různých skladových prostorách jako tzv. biocidy. Zde se uplatňují zejména proti potkanům. V těchto případech se bohužel stále používají látky ze skupiny antikoagulantů (I. až III. generace). Rodenticidy na bázi antikoagulantů způsobují velmi pomalou smrt zvířete, které předchází poměrně dlouhé období apatie.

Otrávená zvířata vykazují proto sníženou rychlost únikové reakce, spojenou s nekoordinovaným pohybem. Je logické, že se stávají snadnou kořistí pro dravce a sovy. Zjednodušeně platí, že čím má predátor menší hmotnost těla vůči kořisti, tím je riziko sekundární intoxikace větší. Riziko sekundárních otrav dále významně zvyšuje skutečnost, že

antikoagulanty se hromadí v tělech hlodavců v mnohem větších množstvích, než je nutné pro jejich zabití. Existují také rezistentní kmeny hlodavců, které dokáží před uhytnutím zkonsumovat více rodenticidu než citlivé kmeny.

Jak prokázala studie zaměřená na hodnocení vlivu rodenticidů na necílové druhy hlodavců ve Velké Británii (Brakes C. R., Smith R. H. 2005), běžně užívané rodenticidy jsou dostupné také pro místní populaci necílových druhů hlodavců, což opět zvyšuje rizika sekundární otravy jejich predátorů včetně dravců a sov.

Nesprávná aplikace rodenticidů

Co dělat, pokud při procházce v přírodě narazíme na výrazně zbarvené tablety či granule rozházené na poli nebo rozsypané na okraji pozemku? Může se jednat o nevhodně aplikované rodenticidy, ale i o jiné přípravky na ochranu rostlin. V takových případech je proto vhodné se obrátit s podnětem k prošetření na rostlinolékařskou inspekci Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělského (ÚKZÚZ), který má povinnost tyto podněty prošetřit a informovat o výsledku nebo o přijatém opatření. Kontakty najdete na internetové stránce ÚKZÚZ: <http://eagri.cz/public/web/ukzuz/portal/zemedelska-inspekce/obo-praha/>.

Cesta ke zlepšení?

Jak je výše uvedeno, situace v ČR se v posledních letech mírně zlepšila, pokud jde o rizikovitost účinných látek rodenticidů používaných k hubení hlodavců v otevřené krajině. Jednoduché řešení neexistuje, přestože je zřejmé, že je třeba se přesunout od používání rodenticidů k více ekologicky založeným způsobům hubení hlodavců zahrnujícím přijetí tzv. dobrých zemědělských praktik. Pro potlačení populací hraboše má význam třeba i způsob zpracování půdy; v letech zvýšených výskytů hraboše a nástupu jeho populačních gradací by nemělo být např. využíváno bezorebné zpracování půdy.

V oblasti ochrany před škodlivými hlodavci se jedná především o použití rodenticidů až tehdy, kdy je skutečně nezbytné tímto způsobem populaci hlodavců snížit. Metody ověřování velikosti populace hraboše polního v otevřené krajině, populací lesních druhů hlodavců i metody monitoringu hlodavců ve skladech jsou přitom v současnosti u nás popsány a nejsou složité. Ke snížení populační hustoty hlodavců lze pochopitelně využívat i jejich přirozené predátory – dravce a sovy –, a to jak nabídkou hnízdních možností, tak loveckých posedů – berliček. Pokud již je třeba použít rodenticidů, pak je nutno upřednostnit akutní rodenticidy před antikoagulanty, a to i při deratizaci potkanů v komunální hygieně.

Při hubení hlodavců ve skladech a v komunální hygieně je třeba používat bezpečné deratizační staničky, které omezí primární necílové otravy. Při deratizaci budov je třeba se vyhnout tzv. průběžné (preventivní či bariérové) deratizaci na lokalitách bez pozorovatelného výskytu

Otravy dospělých ptáků znamenají zkázu i pro jejich snůžky

Lanirat® Micro měl v roce 2010 na svědomí 1500 mrtvých racků

hlodavců, a zejména neumístitvat deratizační staničky okolo vnějšího pláště budov, kde lze z okolního prostředí předpokládat výskyt necílových druhů. Snížení rizika zasažení necílových druhů se docílí především citlivým dávkováním, tzv. pulzní aplikací rodenticidů. Ta spočívá v pokládání menších množství přípravku, která jsou při častějších kontrolách doplňována. Nejen že se tak minimalizuje riziko přímé intoxikace necílových druhů, ale nedochází ani ke zbytečné a nežádoucí superintoxikaci cílových druhů, které v opačném případě mohou ohrozit své přirozené predátory, včetně dravců a sov (Rödl P. a kol. 2010).

Stále existují rezervy v oblasti většího prohloubení systému kontroly dodržování správné aplikace rodenticidů, např. zákonným zapojením orgánů ochrany přírody do této kontroly. Nabízí se také cílené zaměření povinných školení profesionálních uživatelů pesticidů na rizika působená právě rodenticidy a na bezpečné metody jejich aplikace.

V neposlední řadě chybí vyhodnocení vlivu rodenticidů na přímé i sekundární otravy ptáků z území ČR, neexistuje cílený monitoring ani výzkumný terénní program takto zaměřený. Přitom jsou taková data zásadní pro posouzení míry rizik používání rodenticidů v otevřené krajině a v uzavřených prostorách, a mohou tak podpořit argumenty pro regulaci jejich používání.

Michal Hnízdil | pracuje jako rostlinolékař a ve volném čase se věnuje pozorování ptáků. Od roku 1980 je členem ČSO a ornitologicky působí ve východních Čechách.

Co jestřáby nevábí

Foto: Lukáš Holásek (holasek.sk)

Sledování hnízdišť jestřába lesního se na Náchodsku věnují již od roku 1969. Jedním z mých zajímavých poznatků je zřetelný sklon párů k postupné stavbě dvou, tří a zřídka i více hnízd na zvoleném místě a jejich následnému víceletému používání. Tato strategie bývá však často nabourána rušivými vlivy a odchylky od ní jsou velké.

Lépe se jí párům dařilo uplatnit na rozlehlých klidnějších lokalitách. Výrazně více zatěžované byly některé menší lokality s velkou věkovou členitostí porostů, na kterých rušení, dosahující až na hnízdiště jestřába, může probíhat v krátkých intervalech. Zaznamenal jsem, že přesídlování v rámci hnízdiště, případně i opuštění hnízdiště bylo reakcí na změny způsobené hlavně těžbou dřeva, a to i tehdy, když k ní došlo v době mimo hnízdění. Jestřáb byl na tyto zásahy velmi citlivý a těžbou pozmeněné hnízdiště páry v naprosté většině případů opouštěly. Přitom se ani nemuselo jednat o tak radikální zásah, jakým je vznik holiny, ale páry většinou citlivě reagovaly i na výchovné nebo nahodilé těžby (prořezávky, probírky, těžbu souší, roztroušené kalamity) v porostu s hnízdem nebo i v porostech, jež s ním blízce sousedily. Pokud vyrušování překročilo míru pro ptáky ještě snesitelnou v době hnízdění, došlo k opuštění snůšky vajec v hnízdě; vazba rodičů k mláďatům však už byla pevnější.

Jsou-li hnízdící ptáci přinuceni těžbou dřeva, jinými lesními pracemi, případně i jinými druhy rušení opustit hnízdo v době jeho stavby nebo inkubace snůšky, mohou ještě téhož jara zahnízdit na jiných místech. Úspěšnost náhradních hnízdění je však zpravidla malá. Nárůst frekvence rušení, prodloužování doby jeho expozice a zvětšování území, na kterém k němu dochází, může mít za následek regionální nebo i nadregionální pokles hnízdní hustoty jestřába. To potvrzují i výsledky monitoringu, který od roku 2010 provádí Skupina pro ochranu a výzkum dravců a sov (SOVDS) na celkové rozloze 1000 km². Podle jeho výsledků poklesla hustota hnízd jestřába lesního ze 4,60 páru na 100 km² v roce 2010 na 1,27 páru na 100 km² v roce 2014. Je však dobré upozornit, že výsledek monitoringu může být zkreslen o páry, které unikly pozornosti přesídlením na lokality, kde by je jen málokdo hledal.

Jednou z největších disturbancí (kalamit), které za posledních sto let postihly jehličnaté porosty našich lesů, bylo přemnožení bekyně mnišky v letech 1917 až 1927. Prakticky na celém území Čech a Moravy byly zasaženy stejnorodé a stejnověkové smrčiny a směsi smrku a borovice v rozpětí věkových tříd 40–80 let v nadmořských výškách 400 až 700 m. Poškozené porosty o ploše 600 000 ha byly následně rozvráceny větrem a napadeny druhotnými škůdci, zejména kůrovci (ke srovnatelnému přemnožení došlo v 80. letech 20. století v Polsku a tehdejší NDR, kde bylo napadeno kolem 2,5 mil. ha lesa). Holiny vzniklé po mniškové kalamitě byly zalesňovány na přelomu 20. a 30. let 20. století především smrkem v monokulturách nebo s příměsí ostatních jehličnanů.

Při obmýtí jehličnanů okolo 80 let začaly první z takto založených porostů dozrávat na konci 20. století. Další dozrávají po roce 2000 a ve stejném období jsou také postupně odtěžovány. Podíl těchto „pomniškových“ porostů na celkové ploše lesa je na některých místech opravdu velký, a tak je nasnadě, že tomu dynamika změn v interiéru lesa a zátěž rušením při obnově lesa na vytěžených plochách odpovídají. Jestřáb jimi je stresován tím spíše, že právě dozrávající a zralé porosty jehličnanů s oblibou obsazuje. Že je „rozpracovanost“ v těchto porostech opravdu velká a stále pokračuje, lze zjistit velmi snadno porovnáním ortofotomaz z let 2003–2015 (viz obr.). Na sérii snímků je část lesního celku na Náchodsku, kde jsem od roku 1971 na různých místech 29× našel obsazené hnízdo jestřába. V období 1971–1990 tam pár hnízdil nepřetržitě, po roce 1990 do roku 2016 však už s přestávkami 3–8 let a delšími přesuny hnízdišť. Ve světle výše popsanych poznatků a při vývoji těžební rozpracovanosti, jak ji snímky zobrazují, se nelze divit, že tuto lokalitu pár obsadil v roce 2008 naposledy. Na celém území ČR najdeme ve srovnatelných podmínkách velmi mnoho podobných příkladů těžební rozpracovanosti jehličnatých lesů.

V určitém protikladu k výše uvedeným skutečnostem jsem v otázce na další vývoj naší populace jestřába ostražitým optimistou, podporujícím jeho dlouhodobý monitoring. Opravňují mě k tomu starší zkušenosti z 80. let 20. století, kdy byl jestřáb ve vysokých počtech loven v tehdy hromadně zakládáných bažantnicích, jeho mláďata byla poměrně často vybírána a už tehdy, i když v menší míře než nyní, byl stresován změnami na hnízdištích. Podobně velký pokles, ale snad spíše jen rozkolísanost hnízdní hustoty, jak ji z posledních let uvádí

Foto: Tomáš Diviš

Jehličnatý hospodářský les je vyhledávaným prostředím jestřába lesního. Hnízdo z roku 1974.

Foto: Tomáš Diviš

Dlouhé obmýtí porostů s převahou tvrdých listnáčů může být pro hnízdění jestřába výhodné. Vyhovují mu delší úseky relativního klidu. Žďár u Jasenné (kv. 5662) v roce 1984.

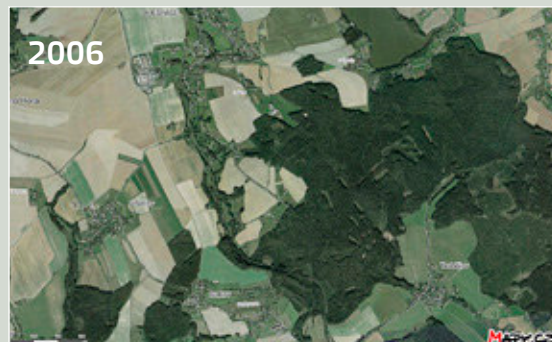
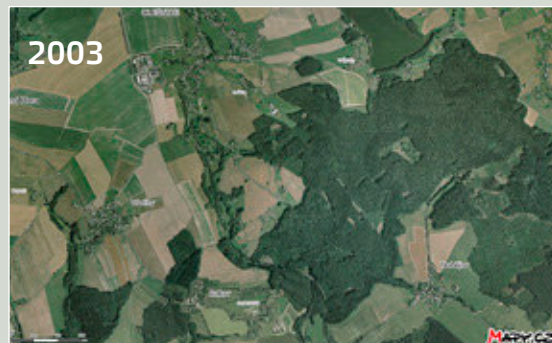
monitoring SOVDS, jsem zaznamenal také na Náchodsku. Počty párů tu kolísaly ze 7 párů na 100 km² v roce 1981 na 1,5 páru na 100 km² v roce 1986, 3,5 páru na 100 km² v roce 1988 a 2,6 páru na 100 km² v roce 1990. Současnou místní hnízdní hustotu jestřába, dnes už jen odhadnutou na základě dílčích výsledků pozorování, bych umístil někam ke středu hodnot z let osmdesátých. Dnešní míru nelegálního odstřelu jestřába nedovedu posoudit, ale ze strany myslivosti by k němu, vzhledem k téměř úplné absenci drobné zvěře ve stále více pustnoucí zemědělské krajině, měla scházet silná motivace. K vybírání mláďat z hnízd jestřába sice ještě občas dochází, ale nejedná se – při zavrženíhodnosti tohoto konání – o jev tak častý, aby byl sám o sobě pro populaci jestřába fatální.

Postupné rozpracovávání obnovy stejnověkých jehličnatých porostů může do prostředí lesa vnášet i žádoucí pozitiva v nárůstu věkové, dru-

hové a prostorové diverzity. Zdá se mi, že to se daří nejlépe naplňovat na majetcích státu spravovaných Lesy České republiky a na některých velkých soukromých majetcích. Přechod od lesa věkových tříd – alespoň tam, kde to podmínky dovolují – k hospodaření výběrným způsobem by ovšem znamenal významný a velmi žádoucí posun k trvale udržitelnému a přírodě blízkému lesu. Způsobem těžby dřevní hmoty a menší potřebou následných prací by byl šetrnější nejen k jestřábovi, ale i k ostatním živým složkám lesního prostředí.

Tomáš Diviš | se již více jak 20 let intenzivně specializuje na rozšíření, početnost, ekologii a etologii dravců a sov. Aktivně spolupracuje na mapovacích a monitorovacích programech ČSO – JPSP, zimní sčítání vodních ptáků, Atlas ptáků Krkonoše a dalších. Dlouhodobě také pracuje ve výboru VČ pobočky ČSO.

Ortofotomapy z let 2003, 2006, 2012 a 2015 (zdroj mapy.cz). Část lesního celku u obce Trubějov nedaleko Náchoda (kv. 5562). V letech 1971–2008 zde bylo 29 × nalezeno obsazené hnízdo jestřába lesního. Umístění hnízdišť označeno červenými kroužky, bílé roky jejich obsazení.

Foto: Jiří Bartoš (bartosphoto.cz)

Akční plán pro hrdličku divokou

Hrdlička divoká obývá rozsáhlý hnízdní areál. Během několika posledních desetiletí u ní pozorujeme setrvalý pokles početnosti na většině území výskytu, přičemž nejvíce byly zasaženy populace v západní Evropě. V některých státech ubylo i více než 80 % hrdliček. Podle kritérií IUCN (Světového svazu ochrany přírody) byla hrdlička divoká v roce 2015 přeřazena z kategorie neohrožený do kategorie zranitelný.

Právě kvůli těmto změnám probíhá pod vedením RSPB a Birdlife International příprava akčního plánu pro hrdličku divokou na období 2018–2028. Ten je součástí rozsáhlejšího projektu LIFE EuroSAP financovaného EU a klade si za cíl zastavit nepříznivý trend vývoje početnosti hrdličky divoké a v budoucnu ji také vrátit do kategorie neohrožených druhů. Akční plán se v následujících letech stane základem pro konkrétní ochranná opatření.

Jak můžeme pomoci?

- Jednou z možností studia hrdličky je vyhodnocení preferencí biotopů na základě jejího (ne)výskytu v různých oblastech ČR. K tomu mohou pomoci všichni zájemci o přírodu ukládáním svých pozorování hrdličky divoké do Faunistické databáze ČSO avif.birds.cz.
- Stačí uvést přesnou polohu (bod do mapy), počet jedinců a jejich chování (např. zadáním některé z atlasových kategorií).
- Ideálním termínem je období zvýšené hlasové aktivity, tj. první polovina května a poté druhá polovina června až do první dekády července.

Jako příčiny změn početnosti hrdličky divoké se nejčastěji uvádějí nedostatek potravy, vodních zdrojů a hnízdních stanovišť, ale také lov (často nelegální) na tahových cestách a zimovištích. Méně často je pak zmiňována i možná konkurence s hrdličkou zahradní, nemoci či vliv globálních změn klimatu.

Nedostatek potravy a hnízdních příležitostí je způsoben změnami v krajině, a to především v důsledku intenzivních zemědělských praktik. Podle studie, která je součástí vznikajícího akčního plánu, by mohla pomoci aplikace vhodných agro-environmentálních dotačních titulů, zaměřených např. na tvorbu biopásů či ponechání neobdělávaných úhorů. Důležitá je také ochrana vodních zdrojů před vysoušením či jejich tvorba v krajině. Opatřením pro zvýšení hnízdních příležitostí může být výsadba dostatečně rozsáhlých pásů křovin se stromy. V případě lovu hrdličky patří mezi nejproblematictější oblasti Středomoří a Blízkého východu, kde je podle odhadů ročně uloveno okolo 600 tisíc jedinců. Zde je nutná důsledná kontrola dodržování pravidel lovu, potírání pytláctví a osvěta.

K účinné ochraně budou kromě aktivního zapojení nevládních organizací i státních struktur potřeba i nové detailní poznatky o životních nárocích druhu. Ty, jak se zdá, ve velké části areálu hrdličky divoké dosud chybí.

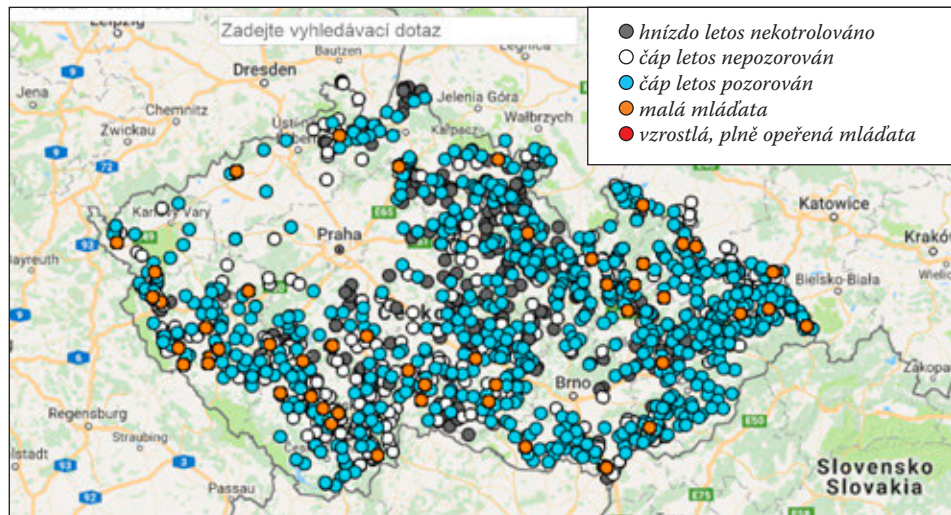
Jan Havlíček | je doktorandem na Přírodovědecké fakultě JU v Českých Budějovicích. Zajímá se o ekologii vrabce domácího a dalších druhů zemědělské krajiny, např. hrdliček. Věnuje se mapování ptáků, jejich kroužkování a propagaci ochrany přírody.

Sledujeme ČAPÍ HNÍZDA, ale víme, kolik mláďat z nich vyletí?

Mapa hnízd čápů bílých na webu cap.birdlife.cz vzniká od roku 2014, kdy byl čáp bílý a čáp černý vyhlášen ptákem roku. Není výsledkem činnosti jednoho člověka, ale obrovského nasazení více než 500 dobrovolníků, kteří sledují jednotlivá hnízda, přilet čápů i průběh hnízdění. Tato mapa se mění každým rokem – některá hnízda zaniknou, jiná vzniknou. Příčinou může být například přestěhování hnízda na umělou podložku z důvodu demolice komína (pozor, k této aktivitě je nezbytná výjimka ze zákona a dohled odborníka) nebo zlomení větve stromu, kde bylo hnízdo umístěno.

Foto: Tomáš Bělka

Jednotlivé puntíky na mapě na cap.birdlife.cz představují hnízda čápa bílého. Podle barev poznáme, kde jsou již mláďata, ale i jaká hnízda je dobré zkontrolovat. Mapa aktualizována ke dni 26. 5. 2017.

A jak zatím sledujeme čapí hnízda v letošním roce? Na konci května 2017 máme na cap.birdlife.cz zkontrolováno téměř 80% z 1345 hnízd a založeno 31 nových. U mnohých se povedlo zaznamenat přesný přilet čápa a stále častěji se objevují oranžové tečky – pozorování malých mláďat. Tím sledování čapích hnízd nekončí, ale začíná.

Potřebujeme získat data pro vyhodnocení úspěšnosti hnízdní sezony. K tomu je nezbytné znát nejen obsazenost jednotlivých hnízd, ale i počet mláďat – hlavně těch velkých, těsně před vylétnutím. To byla data, která v loňském roce nejvíce chyběla. U hodně hnízd byl dobře zachycen počátek sezony, ale výsledek hnízdění byl neznámý. Nezapomeňte proto své hnízdo

Foto: Markéta Ondrová

Pro zjištění úspěšnosti hnízdění jsou důležité zejména údaje o počtu velkých mláďat před vylétnutím

sledovat po celou dobu hnízdění, až do vylétnutí mláďat!

Sbírat data můžete i při svých cestách a výletech. Při pohledu na mapu hnízd poznáte ta, která je potřeba zkontrolovat, velmi snadno. Hnízda, která jsou označena šedě, ještě nebyla letos zkontrolována vůbec. Postupně, jak se líhnou mláďata, se modré puntíky mění v oranžové (malá mláďata) a ty pak v červené (plně opeřená mláďata). Naším cílem je co nejvíce modrých teček postupně změnit v oranžové a následně v červené. V každém období tak uvidíte, která hnízda je momentálně potřeba zkontrolovat nejvíce. Na kontrolu hnízd se můžete vydat i s rodinou. Hnízda bývají velice snadno sledovatelná a pozorování čapího hnízda může být zajímavým cílem výletu i pro vaše děti. Nezapomeňte, že od loňského roku je kromě klasického vkládání přes cap.birdlife.cz možné zadávat data přímo v terénu pomocí nové aplikace pro mobilní telefony Avif mobile.

Sledujme společně čapí hnízda a nepodceňujme kontroly v době plně opeřených mláďat – bez nich úspěšnost hnízdění nejsme schopni zjistit!

Tip na závěr: Čapí výstava doputovala do Českého Švýcarska. Pokud jste ještě neměli příležitost prohlédnout si výstavu vítězných snímků fotografické soutěže Pták roku 2014, můžete ji do konce června vidět v Krásné Lípě. Více na cap.birdlife.cz.

Děkujeme všem, kteří nepovažují sledování čápů za promarněný čas, zapisují své výsledky a pomáhají čápům.

Gabriela Dobruská | pracuje v ČSO v oblasti vzdělávání, koordinuje programy Rorýsí školy a Jaro ožívá.

Nenechme sýčka v Česku vyhynout!

Sýčka obecného zná alespoň podle jména každý, kdo někdy chodil do školy a učil se vyjmenovaná slova. Není divu, že pronikl až do české gramatiky, však také býval jednou z našich nejběžnějších sov. Kdo z vás ho ale poslední dobou viděl nebo alespoň slyšel jeho typické volání „púúúj“?

V celé České republice nyní hnízdí posledních 100–130 párů, to znamená úbytek 90 % za posledních 40 let! Tato neradostná čísla jsme zjistili v rámci celorepublikového monitoringu, který ČSO společně s Ústavem biologie obratlovců AV ČR zorganizovala v letech 2015–2016 s podporou tzv. Norských fondů. Kromě sledování sýčků jsme vypracovali podrobnou studii biotopových preferencí, příčin ohrožení i analýzu genetické variability posledních lokálních populací. Podařilo se nám tak shromáždit množství údajů k vytvoření oficiálního záchranného programu pro

Podrobná analýza genetické variability a struktury populace sýčků ukazuje, že je zatím zdravá. Dlouhodobý úbytek sýčků v Česku se ale projevuje i v izolovanosti jednotlivých subpopulací a zůstává otázkou, je-li tok genů mezi nimi nadále dostatečný k tomu, aby nedocházelo k významným genetickým změnám, nebo zda se vzhledem k relativní dlouhověkosti sýčka zatím jen nestačily projevit.

sýčka. O jeho dokončení však stále jednáme s Ministerstvem životního prostředí, bohužel zatím neúspěšně.

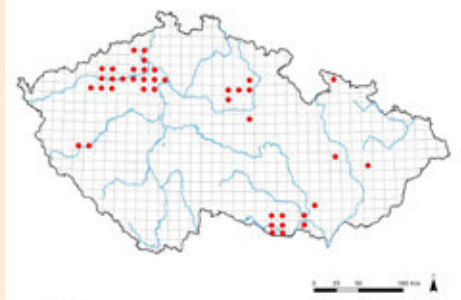
To neznamená, že bychom se měli smířit s tím, že z našeho území zmizí další, navíc dříve běžný ptačí druh. Díky předcházející přípravě, zahrnující i zahraniční konzultace a celorepublikový monitoring, poměrně dobře víme, co je potřeba pro sýčkovou záchranu udělat, a nehodláme s tím otálet. Mezi důležité příčiny poklesu patří predace mláďat, především savcími predátory, zvláště kunou, kočkou či potkanem. Připravujeme tedy nové bezpečné budky a úkryty opatřené plechovým límcem proti predátorům a chceme vyzkoušet i nový typ budek s ohrádkami proti vypadávaní mláďat. Budky ale nebudeme instalovat plošně, do jakýchkoli lokalit, ale především do blízkosti již známých hnízdišť. Zde budeme domlouvat i vhodnou úpravu okolí, tedy hlavně pravidelné seče porostů, aby se sýčci snadno dostali k potravě – drobným hlodavcům, ale i žížalám, střevlíkům a dalšímu hmyzu. Nedostupnost potravy během hnízdění je totiž zmiňována jako hlavní příčina úbytku sýčků v zahraničí. Dokonce víme, že létají-li sýčci za potravou dál než 200m od hnízda, prudce klesá úspěšnost hnízdění (počet vyvedených mláďat). Kromě

zvýšení hnízdní úspěšnosti má usnadnění přístupu k potravě v bezprostředním okolí hnízdišť i kladný vliv na kondici rodičů, jejich přežívání a investici do budoucích hnízdění. Poslední sýčci dnes hnízdí především v lidských sídlech – typicky ve starých statcích nebo v obytné zástavbě, kde mohou s výhodou lovit myši i vrabce, což jim umožňuje přežití tužších zim. Zde je nutno dbát na zabezpečení tzv. antropogenních pastí – různých rour, fukarů, dutých sloupů elektrického vedení, ale i sudů a jiných nádrží s vodou, které jsou pro sýčky často smrtící. Kromě jejich zabezpečení zajistíme i instalování bezpečných napajedel pro dobytek, aby se v nich sýčci ani jiní ptáci nemohli utopit. Nezbytná je i osvěta veřejnosti žijící v oblastech výskytu sýčků – ti, kteří sýčka v blízkosti mají a znají, často ani netuší, že je jedním z posledních v Česku. Poté, co to zjistí, mají větší zájem

Vybíráme z podkladů shromážděných v letech 2015–2016 pro přípravu záchranného programu pro sýčka obecného

- 2000 zkontrolovaných lokalit
- 94 volajících samců na 84 lokalitách
- Nejsilnější populace: Ústecký, Středočeský a Jihomoravský kraj
- Výskyt teritorií:
 - 55 % v zemědělských objektech
 - 40 % v obytné zástavbě
 - 0 % hnízd ve stromových dutinách (ovocné sady, hlavaté vrby), kde před rokem 1980 bylo 83 % zjištěných hnízdišť
- 50 instalovaných zabezpečených budek v okolí známých hnízdišť
 - hnízdění v 10 % budek
 - pobytové stopy v 46 % budek

🗨 V letech 2015 i 2016 proběhlo úspěšné hnízdění sýčků v panelovém domě v Teplicích, podezření na podobné hnízdění je z Mladé Boleslavi.

Kvadrátová mapa hnízdního rozšíření sýčka obecného v rámci celorepublikového monitoringu v období 2015–2016. Červené tečky označují kvadráty, ve kterých byl zaznamenán volající samec (hnízdní kategorie A2).

- sýček – obsazené kvadráty
- vodní tok
- kvadráty mapování

Příčiny 22 zjištěných úhynů (2015–2016)

- 2 sražení na silnici
- 1 zastřelen vzduchovkou
- 3 mladí jedinci zemřeli na přehřátí
- 2 mláďata predována kunou
- 3 pravděpodobně otráveni rodenticidy
- 5 uhynulo v technických pastech (2× komín, 2× fukar, 1× sloup vysokého napětí)
- 6 utopeno v nádrži na vodu či v bazénu

➤ **Extrémní nebezpečnost různých antropogenních pastí pro sýčka, ale i další synantropní ptáky dokazuje případ nálezu 28 mrtvých sov pálených v jedné ocelové trubce od fukaru na seno!**

ho chránit, například samostatně zabezpečovat nádrže s vodou apod.

Na péči o největší zbytkové populace v severních Čechách se ČSO podařilo získat tříletý sasko-český projekt ATHENE (vedoucím projektu je Umweltzentrum Dresden e. V., dalšími partnery jsou Muzeum města Ústí nad Labem a Ústav biologie obratlovců AV ČR). Jako každý větší projekt i tento přináší nezanedbatelné zdroje, ovšem pouze do výše 85% celkové částky. Zbýlých 15% je potřeba finan-

PŘEŽIJE SÝČEK I V PŘÍRODĚ...

NEBO JEN VE VYJMENOVANÝCH SLOVECH?

Spojme se k jeho záchraně!

DARUJTE NA ZÁCHRANU SÝČKA V ČR NA WWW.BIRDLIFE.CZ/SYCEK

Děkujeme!

covat z vlastních zdrojů. To představuje přibližně 400 000 Kč ročně po dobu tří let, které musíme zajistit. Projekt je navíc omezen pouze na Ústecký kraj, kde se sice nalézá jádrová oblast výskytu sýčků, významná jsou však i hnízdiště za hranicemi ústeckého regionu. I proto se snažíme zajistit dostatek dalších, nigrantových prostředků. Domluvili jsme např. podporu společností Lafarge Cement a Galerie Kodl a jednáme i s dalšími soukromými subjekty.

Současně jsme spustili výzvu pro podporu záchrany sýčků formou finančních darů. Rychlá a jednoznačně pozitivní odezva stovek dárců nás utvrdila v tom, že lidem na sýčkovi opravdu záleží. Každý se může zapojit do jeho záchrany! Na www.birdlife.cz/sycek lze přispět libovolným darem. Za sýčky děkujeme všem současným i budoucím dárcům!

Lucie Hošková | je zástupkyní ředitele ČSO, věnuje se především vyhledávání a zajišťování finančních zdrojů a péči o dárců.

Martin Šálek | je koordinátorem ochrany sýčka obecného v ČSO. Věnuje se ekologii ptáků a savců v Ústavu biologie obratlovců Akademie věd ČR.

Neodnášejte ptáčata!

Tuto zprávu letos nese Jaro ožívá (www.springalive.net) napříč Evropou i Asií. Mnohým z nás už se stalo, že za námi přišlo dítě s ptáčetem v ruce a s otázkou, co s ním. Odchovat ptáče není jednoduché a mnoho jich zbytečně končí v záchranných stanicích nebo v lidské péči zahyne. V případě nálezu ptáčete nejen děti často chybují, a proto se tomuto tématu s projektem Jaro ožívá věnujeme celou letošní sezonu.

Špatně létá, „nešťastně“ pípá

Taková roztomilá hromádka perí přirozeně vzbuzuje soucit. A je dobře, že jeho osud není lidem lhostejný. Jen se neukvapit a trochu popřemýšlet: „Potřebuje opravdu moji pomoc?“ Tím, že ho vezmeme domů, mu totiž můžeme nevědomky velmi uškodit. U pěvců je běžné, že mláďata opouštějí hnízdo několik dní před vylétnutím a zdržují se v blízkém okolí, nejčastěji ukrytá v keřích. Je to způsob obrany proti predaci. Najde-li predátor hnízdo, zahynou pravděpodobně všechna mláďata naráz, takto mají některá šanci uniknout.

Jak se tedy správně zachovat, najdeme-li ptáče, které ještě špatně létá?

Je-li zdravé (bez viditelného poranění nebo známek nemoci) a někde v křoví, necháme ho být a odejdeme. Ptáččí rodiče pozorně sledují okolí a jsou opatrní při sebemenším náznaku nebezpečí. I když si myslíme, že nás nevidí, nemusí to tak být. Jakmile se vzdálíme, rodiče si mládě najdou a nakrmí. Pokud se nám místo nezdá bezpečné (např. silnice), vyzvedneme mládě na nejbližší keř nebo jiné bezpečné místo v okolí. Ptákům, na rozdíl od savců, na jejichž mláďata nikdy nesmíme sahat, náš dotek nevaří.

Foto: Radim Hlaváč

Rovněž dejme pozor, zda se v okolí nepohybuje kočka. Pokud ano, radši ji zaženme. Je-li naše, nejlépe se ptáčatům zavděčíme, když ji na pár dní zavřeme doma nebo alespoň ozdobíme rolničkou. Pouze je-li ptáče zraněné, dáme ho do krabice a zavoláme na nejbližší záchrannou stanic (www.zvirevnouzi.cz).

Podrobnější informace a inspiraci, pokud byste chtěli vzkaz Neodnášejte ptáčata! předat vašim dětem, vnučatům či žákům, najdete na nové stránce Jaro ožívá www.springalive.net věnované ptáčatům. **Nepřehlédněte výtvarnou soutěž Ptáččí mláďata pro děti do 15 let.** Těšíme se na obrázky ukazující, jak se zachovat, když najdete ptáče. Pošlete nám je do 15. června 2017 na adresu springalive@birdlife.cz. Obrázek musí odpovídat tomu, co se o daném tématu dozvíte na www.springalive.net. Samozřejmou podmínkou zapojení do soutěže je také zadání prvního pozorování alespoň jednoho druhu, jehož přilet s Jaro ožívá sledujeme.

Pozorujte proto přilet poslu jara a najdete-li malé ptáče, zamyslete se nejdříve, zdali vaši pomoc skutečně potřebuje. **Gabriela Dobruská**

NA DALEKÉM SEVERU

Foto: Jiří Floušek

Který kluk či holka nesnili při čtení knížek, líčících dobrodružné polární výpravy, o cestě na sever. Sníh, led, mráz a víchřice, velryby a lední medvědi, hlad a kurděje... Normanští mořeplavci už ve 12. století, murmanští lovcí o 300 let později, Willem Barents a Henry Hudson na přelomu 16. a 17. století, John Franklin a Fridtjof Nansen během 19. století, Roald Amundsen či Umberto Nobile zhruba před 100 lety. Co etnikum či jméno, to legenda. Někteří hledali nové země či severovýchodní cestu do Asie, jiní dobývali severní točnu. A všichni se dříve či později dostali na souostroví Svalbard – Studenou zemi, jak ji pojmenovali Normané, s největším ostrovem Spitsbergen – Špičatými horami dle holandských námořníků. Nám dvěma, spolu s osmi dalšími kolegy, se na stará kolena (samozřejmě jen Jirkova) podařilo dětský sen splnit.

Trocha historie...

Minulost souostroví je velmi pestrá a vpravdě mezinárodní. Oficiálně ho roku 1596 objevili Holanďané při výpravě vedené kapitánem Barentsem, dávno před nimi tam ale doplovali obyvatelé severního pobřeží Ruska a ještě před nimi snad i Vikingové. Po Barentsovi se už na Svalbard hrnula jedna výprava za druhou, lákány „bezednými“ zásobami velrybího tuku, cenných kožešin či uhlí. Dnes, na základě Špicberské dohody z roku 1920, spravuje ostrovy Norsko, území nesmí být využíváno vojensky, ale všichni signatáři dohody, mezi které patří i tehdejší Československo, mají právo využívat jeho nerostné bohatství (v rámci platné norské legislativy) a zkoumat arktickou přírodu. Posledních 10 let jsou tu aktivní také čeští pracovníci z různých vědeckých institucí, kteří při svém bádání často využívají Českou arktickou výzkumnou infrastrukturu – Stanici Josefa Svobody, provozovanou Centrem polární ekologie Jihočeské univerzity a zahrnující základnu ve městě Longyearbyen a terénní stanici v zátocě Petuniabukta.

Proč právě Špicberky?

Ptáci nebyli hlavním cílem naší cesty, tím byly mokřady a možnosti srovnání naší a arktické přírody. Že je to trochu přitažené za vlasy? Jen na první pohled. Listujeme-li staršími přírodovědnými publikacemi o Krkonoších, nezdídko narazíme na věty typu „... a stejně dokonale vyvinuté mrazové formy půd najdeme až na Špicberkách...“ nebo „... nejsevernějším místem areálu výskytu ostružiníku morušky jsou Špicberky, nejjihnější pak Krkonoše...“. Koho by tak provokativní věty nelákaly navštívit severský předobraz krkonošské arko-alpínské tundry.

Zátoka Petuniabukta s mohutným ledovcem Nordenskiöldbreen na protějším břehu

Foto: Václav Pavel

Lyskonoh plaskozobý (*Phalaropus fulicarius*)

A ony starší publikace skutečně nelhaly. Pravda, mrazem modelované půdy byly na řadě míst ještě dokonalejší než na Luční hoře, nalézat známé druhy rostlin tu však pro člověka i jen lehce dotčeného krkonošskou květenou nebyl problém. Na jmenovanou morušku (*Rubus chamaemorus*) jsme štěstí neměli, ale další „krkonošské“ druhy se tu vyskytovaly téměř na každém (biotopově vhodném) kroku – vrba bylinná (*Salix herbacea*), lomikámen vstřícniolistý (*Saxifraga oppositifolia*), šicha oboupohlavná (*Empetrum hermaphroditum*)... o stejných rodech ani nemluvě.

A co ptáci?

Ti samozřejmě nezůstali stranou. Ani nemohli. Pro svalbardskou přírodu jsou naprosto zásadní složkou, odpovědnou za koloběh živin mezi mořem a pevninou. Potrava přinášená miliony mořských ptáků do hnízdních kolonií na útesech, hromady guána pod nimi, vyhnoušená, druhově pestrá rostlinná společenstva vyrůstající v jejich okolí, tisíce velkých chvostoků ukrytých v půdě pod nimi. A jen o pár metrů dále téměř nic, obrovské plochy holých sutí, sporá vegetace „na dostřel“, půda skoro žádná a v ní nic okem viditelného.

Nejpočetnější jsou alkouni malí (*Alle alle*), jejichž zdejší populace čítá kolem milionu hnízdních párů, početnost alkounů tlustozobých

Praktické rady

- ✦ Vzhledem ke krátkému jaru a létu je optimálním měsícem k návštěvě červenec – vše kvete, ptáci hnízdí a vyvádějí mláďata. Navíc nemusíte vozit čelovku, protože světlo tu je celých 24 hodin.
- ✦ Pro treky mimo vymezené území hlavního ostrova – Špicberků – musíte mít povolení úřadu svalbardského guvernéra (Sysselmannen på Svalbard; www.sysselmannen.no).
- ✦ Plné dvě třetiny území Svalbardu jsou chráněny jako národní parky, přírodní rezervace nebo ptáčí útočiště. Platí pro ně zvláštní pravidla, např. zákaz vstupu do hnízdišť ptáků v době hnízdění.
- ✦ Tábořit se nesmí do 100 metrů od historicky významných míst. A co víc. Vše, co vyrobil člověk před rokem 1946, je automaticky chráněno jako kulturní dědictví. Přiložte-li tedy na oheň dřevěný kolík, možný zbytek již dávno neexistující lovecké boudy, nebo si z ní na památku odnesete rezavý hřebík, hrozí vám nemalá pokuta.
- ✦ Veškeré plánování pohybu ve volné přírodě podříďte ledním medvědům, které není radno podceňovat (za nedodržení pravidel a vážně míněných doporučení se tu platí vysoké pokuty a v nejhorším případě i životem):
 - ✦ Povinností je projít místním školením ve střelbě kulovnicí a pušku mít následně i s sebou při výpravách za hranice města.
 - ✦ Na vícedenní treky se doporučuje vyrazet nejméně ve třech lidech – dva spí, jeden s puškou hlídá.
 - ✦ Netábořte na mořském břehu, ale dále od něho. Medvědi se rádi potulují podél pobřeží, hledají něco k snědku a nedělají rozdílu mezi zbytkem mrtvého tuleně či spícím českým turistou.
 - ✦ Spaní ve stanu spolu se zásobou potravin se dá přirovnat k sebevraždě.
 - ✦ Případné zastřelení ledního medvěda je vyšetřováno téměř jako vražda člověka. Dle místního úřadu jsou to totiž medvědi, kdo je tu doma, a lidé vstupují na jejich území jako hosté.
- ✦ Základem jakéhokoliv treku je kvalitní vybavení (stan, spacák), oblečení a boty do mrazu, sněhu, deště a vlhka.
- ✦ Kromě několika málo míst je problém sehnat potraviny. Takže veškeré jídlo na trek zapakujte do batohu a naložte na záda. S vodou je to naopak lepší, ledovců a ledovcových říček potkáte po cestě spoustu.
- ✦ Je dobré pamatovat, že jste v jednom z nejbohatších evropských států. Za všechny služby se platí násobky běžných českých cen. Na co vloží ruku místní podnikatel, nabývá nečekaných hodnot (rozdíl v ceně piva v obchodě a v hospodě může být až desetinásobný).
- ✦ A snad úplně vše o Svalbardu naleznete v knize *Spitsbergen – Svalbard. A complete guide around the arctic archipelago* (autor Rolf Stange, 3. vydání 2012, www.spitsbergen-svalbard.com). Užitečným čtením v češtině je však i diplomová práce Roberta Vyhličky *Geografický průvodce arktickým územím – Špicberky* (2014, lze vyhledat na <http://theses.cz>).

(*Uria lomvia*) se odhaduje na 850 000 párů, na útesech je doplňují desítky tisíc alkounů obecných (*Cepphus grylle*) a papuchalků severních (*Fratercula arctica*). A dalšími zástupci skupiny dlouhokřídlých (bahňáci, rackové a alky v nejširším taxonomickém smyslu) se dá pokračovat. Třeba tři druhy chaluh – příživná (*Stercorarius parasiticus*) a malá (*S. longicaudus*) jsou běžnější, s velkou (*S. skua*) jsme se setkávali vzácněji.

Na útesech, ale i okenních parapetech opuštěných budov běžně hnízdí rackové tříprstí (*Rissa tridactyla*). Na vyvýšených místech posedávají „obrčí“ rackové šedí (*Larus hyperboreus*) s rozpětím křídel půl druhého metru a čekají na nepozornost hnízdících ptáků, za kterou zaplatí jejich snůška nebo mláďata. Nezaměnitelným a téměř ikonickým druhem Svalbardu je racek sněžní (*Pagophila eburnea*), celý čistě bílý, jen se žlutavým zobákem a černýma nohama.

Nepřehlédnutelní jsou rybáci dlouhoocasí (*Sterna paradisaea*). Návštěva jejich hnízdní kolonie či jen pouhý průchod kolem hnízda je doprovázen střemhlavými útoky ptáků, ze kterých si postižený

Úpatí skalních útesů, na kterých hnízdí mořští ptáci, je vydatně hnojeno guánem

Foto: Jiří Poussek

Alkouni malí (Alle alle)

Foto: Pavla Trachová

Chaluha příživná (*Stercorarius parasiticus*)

Foto: Václav Pavel

Racek sněžní (*Pagophila eburnea*)

Foto: Václav Pavel

Foto: David Pithart

Lisica polární (*Vulpes lagopus*) v letní srsti

Foto: Václav Pavel

Potáplice malá (*Gavia stellata*) na hnízdě

Foto: Václav Pavel

Samec svalbardského poddruhu bělokura horského (*Lagopus muta hyperborea*) v zimním šatuRodina bernešek bělolících (*Branta leucopsis*)

Foto: David Pithart

návštěvník odnáší ostrým zobákem rozčísnutou kůži na hlavě (plešatým ornitologům se doporučuje nosit čepici) nebo přinejmenším trusem pokryté oblečení (nejlépe pečlivě ošetřovanou goretexovou bundu). Jen pro připomenutí, právě tento druh podniká vyhlášené, desítky tisíc kilometrů dlouhé každoroční migrace z arktických hnízdišť přes celou zeměkouli do antarktických zimovišť a zpět.

Podél pobřeží lovila početná hejna kajek mořských (*Somateria mollissima*), kajku královskou (*S. spectabilis*) se nám ale mezi nimi objevit nepodařilo. Na březích řek i městských trávnících vodily svá mláďata početné bernešky bělolící (*Branta leucopsis*) i vzácnější husy krátkozobé (*Anser brachyrhynchus*), mezi nimi pobíhali pestře zbarvení a přesto nenápadní lyskonohové plokozobí (*Phalaropus fulicarius*) a kamenáčci pestří (*Arenaria interpres*) nebo jespáci mořští (*Calidris maritima*).

A výčet dalších druhů by mohl následovat. Takže už jen dvě zajímavosti. Zdejší poddruh bělokura horského (*Lagopus muta hyperborea*) je jediným z ptáčích obyvatel Svalbardu, který tu žije celoročně, a tráví tu tudíž i více než půlroční drsnou a tmavou zimu. A všudypřítomné sněhule severní (*Plectrophenax nivalis*) jsou jedinými pěvci, kteří na souostroví hnízdí.

Dosud je ze Svalbardu uváděno 215 druhů ptáků, drtivá většina z nich jsou však migranti a zatoulaní. Pouze 27 druhů tu pravidelně hnízdí. Abyste viděli většinu z nich, není téměř nutné opouštět okolí hlavního města Longyearbyen. Stačí jen pročesat všechny typy stanovišť od centra města přes deltu řeky Adventelva, údolí Adventdalen nebo Bjørndalen po hřebeny okolních hor a většinu druhů dříve či později objevíte.

Špicberky – spokojenost po všech stránkách

Na závěr se vraťme k jedné z úvodních vět. Ledu jsme si užili dost a dost, sníh a mráz byly také, i když v přijatelné míře, vichřice nás naštěstí minuly, „velryb“ (plejtváka malého a běluhy severní) i ledního medvěda jsme se rovněž dočkali. A hlad a kurděje nehrozily, zvláště na české polární stanici, kde vyhlášený parazitolog a kuchař v jedné osobě každý den hned po vypitvání ranního úlovku a předvedení všemožných parazitů uvařil ze zbytků výtečnou rybí polévku!

Jiří Flousek | zoolog Správy Krkonošského národního parku a předseda ČSO. Tundra ho přitahuje od malička v jakékoliv podobě, ať severská či vysokohorská.

Katarína Slabeyová | koordinátorka mokřadních projektů ČSO. Poznatky nabyté během studijní cesty o vlivu změny klimatu na populace ptáků jsou pro ni inspirací v ochraně mokřadů i v našich podmínkách.

NAŠE PRODUKTY NAJDETE U VÝHRADNÍCH
SPECIALIZOVANÝCH PRODEJČŮ A ONLINE
NA ADRESE WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

BTX *#CLOSER 2* NATURE

Nový binokulární teleskop BTX Vám umožňuje naprosto přirozeným způsobem pozorovat okolí oběma očima a díky nastavitelné opěrce čela a šikmému okuláru nabízí pohodlné pozorování i po několika hodinách. Užijte si tyto vzácné okamžiky – se SWAROVSKI OPTIK.

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK

Bramborníček černohlavý
Saxicola rubicola

MeoStar S2 82 HD

MeoStar B1 10x42 HD

Díky dokonalé optické kvalitě
spolehlivě určíte každý druh.

Exkluzivní nabídka nejoblíbenějších modelů pro členy ČSO:

- MeoStar S2 82 HD
+ okulár 30-60x WA /
okulár 20-70x
- Příslušenství
Adaptér S2
Lišta S2
MeoPix
Fotoadaptér
Brašna S2 Stay-on-case
Meopta / Manfrotto stativ
- Binokuláry
MeoStar B1 8x32
MeoStar B1 8x42
MeoStar B1 10x50
MeoStar B1 10x42 HD
MeoStar B1 12x50 HD
MeoStar B1 15x56 HD

25%
sleva

na nejoblíbenější
produkty*

ČESKÁ
OPTIKA
od roku
1933

Doporučeno
Českou společností ornitologickou
Bližší informace a objednávkový formulář na www.cso.cz

meopta

www.meopta.com

* doporučené maloobchodní ceny pro členy ČSO